UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Ležící pozůstalost v českém právním řádu – srovnání s rakouskou právní úpravou

Diplomová práce

Jana Halíková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Praha, srpen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

P o d p i s

V Praze 28. srpna 2009 Jana Halíková

Obsah:

Úvod ... 1
I. Z historie dědického práva na našem území ... 3
1. 1. Římské právo dědické ... 3
1. 2. Dědické právo na našem území do roku 1811 ... 4
1. 2. 1. Odúmrtní právo panovníka ... 4
1. 2 .2. Intestátní a testamentární posloupnost v zemském právu ... 5
1. 2. 3. Darování pro případ smrti ... 6
1. 2. 4. Dědické právo v právu městském ... 7
1. 3. Dědické právo a Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 ... 8
1. 4. Dědické právo dle občanského zákoníku z roku 1950 ... 9
1. 5. Změny současné právní úpravy v oblasti dědického práva ... 11
1. 6. Dědické právo v novém občanském zákoníku ... 12
II. Ležící pozůstalost v českém právním řádu ... 15
2. Nabývání dědictví dle obecného zákoníku občanského ... 15
3. Pozůstalostní řízení ... 16
3.1. Přípravné řízení ... 16
3.2. Dědická přihláška ... 17
3. 3. Projednání pozůstalosti a její odevzdání ... 18
4. Ležící pozůstalost - pojem ... 20
5. Konstrukce ležící pozůstalosti ... 21
5. 1. Ležící pozůstalost jako právnická osoba ... 21
5. 2. Konstrukce ležící pozůstalosti vycházející z jejího účelu ... 22
6. Rozsah právní způsobilosti ležící pozůstalosti ... 23
6. 1. Právní způsobilost ležící pozůstalosti in abstracto ... 23
6. 2. Právní způsobilost ležící pozůstalosti in concreto ... 25
7. Správa a zastupování ležící pozůstalosti ... 28
7. 1. Správa a zastoupení pozůstalosti na základě opatření zůstavitele a jednatelství bez příkazu ... 29
7. 2. Bezprostřední péče pozůstalostního soudu a prozatímní správa ležící pozůstalosti ... 31
7. 3. Opatrovnictví ležící pozůstalosti ... 33
7. 3. 1. Opatrovnictví ležící pozůstalosti v užším smyslu ... 33
7. 3. 2. Opatrovník dědice ... 37
7. 3. 1. Procesní zastoupení ležící pozůstalosti ... 38
8. Postavení dědice s ohledem na vztah k ležící pozůstalosti ... 40
III. Rakouská právní úprava ... 44
9. Základní instituty rakouského dědického práva ... 44
9. 1. Dědická smlouva ... 46
9. 2. Testamentární dědická posloupnost a související instituty ... 46
9. 3. Zákonná dědická posloupnost ... 51
9. 4. Odkazy ... 52
9. 5. Darování pro případ smrti ... 53
10. Ležící pozůstalost v rakouském právu ... 54
10. 1. Právní konstrukce ležící pozůstalosti v rakouském právním řádu ... 54
10. 2. Právní způsobilost ležící pozůstalosti a její zastoupení v rakouském právu ... 57
11. Srovnání rakouské a české právní úpravy ... 60

Závěr 63
Seznam zkratek: 64
Seznam použité literatury: 65

Úvod

Smrt blízké osoby a následné vypořádání majetkoprávních vztahů je událost, se kterou se většina z nás během života setká. V průběhu lidských dějin se řešila otázka, na koho mají přejít práva a povinnosti po smrti fyzické osoby a dle jakých pravidel se tak má stát, různým způsobem. Proto se také v první části krátce zmíním o jednotlivých etapách vývoje dědického práva na našem území s přihlédnutím k plánované rekodifikaci občanského práva.

Ústředním tématem mé diplomové práce je ležící pozůstalost. Tento právní institut, který má kořeny již v právu římském, se na naše území dostal v zákonné podobě skrze rakouský všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (dále jen ABGB). ABGB byl na našem území platným kodexem až do roku 1918 a po vzniku Československa byl recipován zákonem č. 11/1918 Sb. Ačkoli po vzniku Československa byly zahájeny práce na vytvoření československého občanského zákoníku, který byl inspirován rakouským ABGB, k jeho vstoupení v platnost v důsledku politických událostí druhé poloviny třicátých let dvacátého století již nedošlo. Až do účinnosti občanského zákoníku z roku 1950 tak na našem území platil právě tento právní předpis. Sepětí českého a rakouského práva má tedy velmi dlouhou tradici. V druhé části této práce se pokusím přiblížit jeden z nejcharakterističtějších institutů dědického práva tohoto téměř 140 let trvajícího období účinnosti ABGB na našem území, institut ležící pozůstalosti.

V názvu této práce je obsaženo i srovnání s rakouskou právní úpravou. Rakouskému právu bude věnována část třetí. V první kapitole třetí části se pokusím přiblížit základní instituty platného rakouského dědického práva, jejichž přiblížení, jak doufám, povede i k snazšímu pochopení vlastní úpravy ležící pozůstalosti. Rakouské dědické právo totiž v uplynulém století neznamenalo příliš velkých změn, a tak lze s nadsázkou říci, že kdyby bývalo nedošlo ve druhé polovině dvacátého století na našem území k zásadním politickým změnám, mohlo se i naše dědické právo ubírat tímto směrem. Institut ležící pozůstalosti je v rakouském právu dodnes zachován, proto se také budu zabývat otázkou, zda doznal v druhé polovině dvacátého století změn. Na závěr se pak pokusím srovnat případné rozdíly mezi přístupem k ležící pozůstalosti v českém a rakouském právu a mezi systémem nabývání dědictví s institutem ležící

pozůstalosti dle současné rakouské právní úpravy se současnou právní úpravou nabývání dědictví na našem území.

I. Z historie dědického práva na našem území

1. 1. Římské právo dědické

Dědické právo, podobně jako jiné oblasti soukromého práva, nachází své kořeny v římském právu. Základní instituty a zásady římského dědického práva jsou používány dodnes. Ústředním bodem dědického práva se stala, a to nejen v právu římském, dědická posloupnost. Jedná se o přechod práv a povinností z osoby zůstavitele na osobu dědice. Už v římském právu se objevují dva delační důvody – zákon a testament. Rozlišují tak intestátní (zákonnou) dědickou posloupnost od posloupnosti testamentární. Velkou úlohu v životě římských občanů, a nejinak tomu bylo i v dědickém právu, sehrává praetor. Můžeme tak dále rozlišovat dědickou posloupnost civilní a praetorskou. Zajímavostí je, že intestátní i testamentární dědická posloupnost ve starém Římě existují vedle sebe již od počátků historicky sledovaného vývoje. Již zákon 12 desek vymezuje vzájemný poměr obou ve prospěch vůle zůstavitele. Římské dědické právo znalo též institut odkazů i darování pro případ smrti.

Jedním z charakteristických rysů dědické posloupnosti se stala zásada univerzální sukcese, dle které na dědice nepřecházejí jen aktiva zůstavitele, ale i jeho závazky. Dědic tedy nastupoval na místo zůstavitele. Nepřecházela pouze práva a závazky zůstavitele čistě osobní povahy. Všechna práva a závazky, které po smrti zůstavitele přecházely na dědice, tvořily jednotný celek označovaný jako pozůstalost či *hereditas*. Tomuto celku se dovolovalo, aby dočasně existoval nezávisle na osobě dědice jako tzv. ležící pozůstalost (*hereditas iacens*). Tehdejší teorií byla považována za právnickou osobu. [1]

[1] K tomu srovnej KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. Římské právo. Oddíl VI. Římské právo dědické 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 266- 267

1. 2. Dědické právo na našem území do roku 1811

1. 2. 1. Odúmrtní právo panovníka

Zemské právo se na našem území dlouhou dobu v oblasti dědického práva nerozvíjelo. V předhusitské době se tak v našem zemském právu instituce dědického práva prakticky nevyskytuje, podstatný podíl na tom nesla existence odúmrtního práva panovníka. Panovník uplatňoval právo odúmrti ke statkům, jejichž držitel zemřel bez potomků, a dále též v případech, kdy sice zůstavitel potomky měl, avšak jejich dědický nárok nebyl uznán. Právě obava z uplatňování odúmrtního práva panovníka pak byla nejdůležitějším momentem při vzniku tzv. *nedílu.*[2]

Nedíl je tvořen komplexem majetku, který je ve spoluvlastnictví jeho účastníků a jehož účastníci se na majetku podílí ideálními podíly bez možnosti disponovat svým podílem. Uvnitř nedílu se v případě smrti některého z jeho členů nedědilo a až do vymření posledního člena nedílu se panovníkovo odúmrtní právo neuplatňovalo. Nedíl se stal charakteristickou formou vlastnického práva šlechty od 13. století. Podobně se vyvinul zřejmě i institut tzv. *selských nedílů* , kterými se poddaní bránili uplatňování odúmrtních nároků své vrchnosti. Podobnou funkci jako nedíly pak měly spolky (*unio*), umělá společenství šlechticů uzavíraná se souhlasem panovníka, mající zabránit případným panovníkovým odúmrtním nárokům. Definitivní zánik nedílů přineslo až v roce 1627 Obnovené zřízení zemské, které nedíly výslovně zakazovalo.[3]

Za významnější mezník v oblasti našeho středověkého zemského dědického práva můžeme považovat vydání Statut Konrádových koncem 12. století. Statuta Konrádova připustila dědění nejbližších dědiců – tedy i dcer - zůstavitele v případech, kdy nezanechal mužského potomka. [4]

---

[2] Nedíl je formou majetkového společenství, jehož účastníci jsou mezi sebou navzájem příbuzní.– def. viz: MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 127

[3] Více k nedílům MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 127 a.n.

[4] K tomu srovnej MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 93

K dispozicím pro případ smrti potřebovala šlechta souhlas panovníka. Toto královské povolení se označovalo jako *mocný list* a panovník se v něm vlastně vzdával svého práva odúmrti. Zhruba od poloviny 15. století se v Čechách usadil obyčej, dle kterého šlechta mohla disponovat s movitostmi pro případ smrti i bez mocného listu.[5]

K definitivnímu zrušení odúmrtního práva došlo v Čechách v roce 1497, když se ho král Vladislav II. vzdal pro sebe a své nástupce, na Moravě pak až roku 1587 Rudolfem II.

1. 2 .2. Intestátní a testamentární posloupnost v zemském právu

K rozvoji intestátní a testamentární dědické posloupnosti mohlo dojít v zemském právu v plné míře až po zrušení odúmrtního práva panovníka. Dříve, jak je již uvedeno výše, bylo třeba k dispozicím s majetkem pro případ smrti žádat panovníka o jeho souhlas. Tento krok často šlechta obcházela prostřednictvím zápisu dluhu do zemských desek. Tzv. *zápisy s místem* a *zápisy bez místa*[6] fingovaly závazek, ve kterém osoba, která byla vlastně odkazujícím zůstavitelem, vystupovala jako dlužník a osoba obmyšlená vystupovala jako věřitel. V případě úmrtí zůstavitele pak obmyšlený nabýval dědictví z titulu dluhu zapsaného v zemských deskách. [7] Testovací svoboda v zemském právu byla zakotvena v Obnoveném zřízení zemském. U písemného kšaftu (testamentu) byla vyžadována přítomnost 2-3 způsobilých svědků, na Moravě jich bylo vyžadováno dokonce šest. Přítomnost svědků se nevyžadovala, byl-li kšaft vkládán přímo do zemských desek. Možnost pořízení ústního testamentu byla omezena pouze na věci movité.

[5] K tomu více VANĚČEK, V. Dějiny státu a práva v Československu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. s. 211 a.n.

[6] U zápisů s místem si zůstavitel ponechal možnost odvolatelnosti svého „testamentu“ tím, že zápis opatřil doložkou, že splacení fingovaného dluhu mohla krom osoby věřitele dosvědčit i jiná osoba – pro jméno této osoby bylo v zápise vynecháno místo – od toho zápis s místem. Pokud chtěl zůstavitel své pořízení změnit, stačilo pak, když jím vybraná důvěryhodná osoba kvitovala splacení dluhu. Zápisy bez místa s touto možností nepočítaly. K tomu více viz. VANĚČEK, V. Dějiny státu a práva v Československu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. s. 213

[7] K tomu srovnej MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 138 - 139

V rámci rodinného nedílu byly nejbližšími zákonnými dědici zůstavitele jeho děti a jejich potomci. V případě, že zůstavitel nezanechal dětí, dědili po něm jeho rodiče a sourozenci, když ani jich nebylo, nastupovali potomci sourozenců zůstavitele. K dědickým nárokům ascendentů s výjimkou zůstavitelových rodičů nebylo přihlíženo. Privilegium Jana Lucemburského, pro Čechy z roku 1310 a pro Moravu z roku 1311, omezilo dědické nároky příbuzných na 4. koleno. 1497 Vladislav II. Jagellonský zrušil toto omezení a připustil, aby v případě absence nedílných dědiců dědili i dědicové stojící mimo nedíl (k vzdání se odúmrtního práva viz výše). Obnovené zřízení zemské spolu se zákazem nedílů zavedlo nová pravidla pro intestátní dědickou posloupnost a rozdělilo dědice do 5. dědických tříd. Tím byl v českém zemském právu převzat německý systém lineograduální, ovlivněný římským právem.[8] V první dědické třídě dědily zůstavitelovy potomci, ve druhé pak jeho ascendenti, třetí dědická skupina byla vyhrazena pro pobočné příbuzenstvo. Manželé po sobě dědili až ve čtvrté skupině a konečně pátá skupina byla vyhrazena pro královskou korunu.[9]

Rozhodujícím mezníkem bylo pak v oblasti dědického práva vydání dědického patentu Josefa II. v roce 1786, kterým byla pro celé soustátí (s výjimkou Uher) zavedena jednotná dědická posloupnost, a to bez rozdílu zemí či stavů. Toto rozdělení do 6. dědických skupin pak našlo svůj odraz i v úpravě z roku 1811.[10]

1. 2. 3. Darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti nebyl jev v našem zemském právu obvyklý. Dispozice s majetkem pro případ smrti byla omezena jednak s ohledem na nedílové uspořádání rodinného majetku, jednak vzhledem k odúmrtnímu právu panovníka. Navíc zákonná dědická posloupnost přikazovala zůstaviteli, že pokud měl pokrevních příbuzných, nemohl jejich dědický nárok obejít ve prospěch jiných osob.

Darování pro případ smrti tak bylo prakticky možné pouze ve prospěch katolické církve. Ta svým věřícím přislíbila, že v případě, že zůstavitel učiní zbožné darování

[8] SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 13
[9] K testamentární a intestátní posloupnosti dále srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 13 - 16
[10] K tomu více VANĚČEK, V. Dějiny státu a práva v Československu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1964. s. 303 - 304

kostelu, postará se o spásu jeho duše (tzv. *záduší*). Zde však nešlo o skutečné poslední pořízení, nýbrž o jednání inter vivos s účinkem pro případ smrti. V praxi se tak dělo buď darováním vázaným na suspenzivní podmínku, kterou zde byla smrt zůstavitele, popřípadě okamžitým převodem věci s tím, že zůstaviteli do jeho smrti zůstala věc v držbě. Darování pro případ smrti bylo možné nechat zaznamenat i do zemských desek, což obdarovanému přinášelo záruku, že bez jeho souhlasu nebude již moci zůstavitel své rozhodnutí změnit. Proto také zápisu do zemských desek nebylo v těchto případech příliš využíváno. Velikost daru neměla přesahovat to, co by připadlo na zůstavitele v případě, že by byl nedíl rozdělen mezi jeho účastníky. [11]

1. 2. 4. Dědické právo v právu městském

Samostatnou kapitolu v oblasti dědického práva tvořila pravidla dědické posloupnosti v právu městském. Městské právo, které bylo pod silným vlivem práva římského, upravovalo pravidla testamentární i intestátní dědické posloupnosti poměrně podrobně. Základní zásady dědického práva, které se ustálily do konce 15. století, se v městském právu udržely až do vydání Všeobecného občanského zákoníku.

Testovací svoboda městského práva platila z počátku pouze pro občany měst, kterým pro ni bylo uděleno královské privilegium. Pro všechna královská města pak platila zhruba od poloviny 14. století. Kšaft mohl být pořízen jak ve formě ústní tak ve formě písemné. Testovací způsobilost neměli nedospělci, duševně choří a děti sice dospělé, avšak stále v otcovské moci. Poddaní mohli kšaftovat pouze se souhlasem vrchnosti, němí a hlušší pak pouze za předpokladu, že uměli číst a psát. Platila i omezení pro ty, kdo byli svědky testamentu – ženy nebo například čeleď nepřicházely jako svědci v úvahu. Obecná testovací volnost byla omezena ve prospěch neopomenutelných dědiců a zůstavitel mohl vydědit své děti pouze ze stanovených důvodů (v městském právu se objevuje těchto důvodů 14, m.j. zlé zacházení s rodiči, pokus o zabití rodičů či soulož s macechou).

[11] K tomu srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 14 - 15

Intestátní dědická posloupnost nebyla zatížena rodinnými nedíly. Dcery i synové dědili rovným dílem; v první řadě dědí ascendenti, po nich descendenti a až po nich přicházejí na řadu příbuzní v pobočné linii a to až do desátého kolene. [12]

1. 3. Dědické právo a Všeobecný občanský zákoník z roku 1811

Dne 1. června 1811 byl vyhlášen Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, tedy Všeobecný občanský zákoník, jehož účinnost byla stanovena k 1. lednu 1812. Jednalo se o vynikající právní předpis, jehož základní koncepce vycházela z římského práva. Zákoník byl postaven na přirozenoprávní teorii odvolávající se na „přirozený smysl zákona“.[13] ABGB byl pak pod názvem Obecný zákoník občanský převzat pro české země v Československu recepční normou č. 11/1918. Právě v ABGB, jenž se na našem území udržel v účinnosti do 31. prosince 1950, lze právem považovat za počátek moderního vývoje dědického práva. Téma mé diplomové práce „ležící pozůstalost“ vychází právě z tohoto přepisu. V této obecné části své práce se pokusím o stručný nástin zásad dědického práva dle ABGB, ležící pozůstalosti bude zejména věnována další část práce, základním institutům dědického práva dle tohoto předpisu se podrobněji budu věnovat v části třetí, věnované rakouské právní úpravě, neboť zde je tento předpis účinný dodnes.

Dědictví se dle ABGB nenabývalo okamžikem smrti zůstavitele, jak je tomu nyní v platném občanském zákoníku, nýbrž až platným soudním odevzdáním pozůstalosti dědici. Smrt zůstavitele znamenala pro budoucí dědice pouze nápad dědictví (tzv. *delaci* dědictví), kdy soud povolaným osobám nabízel přijetí pozůstalosti a vyzýval je, aby podaly dědické přihlášky. Dědictví mohl soud přiznat pouze tomu, kdo podal platnou přihlášku. Po projednání pozůstalosti se stal dědic jejím vlastníkem v okamžiku doručení tzv. *odevzdací listiny*. Nabývání dědictví bylo tedy spojeno s aktivním projevem vůle dědice dědictví přijmout. Naproti tomu současná koncepce

[12] K tomu srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 12 – 19 a MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 138

[13] K tomu srovnej MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2003. s. 202

dědického práva dle občanského zákoníku z roku 1964 nabytí dědictví spojuje s pasivitou dědice a jeho aktivního projevu vůle je třeba pouze k odmítnutí dědictví.

V mezidobí mezi smrtí zůstavitele a odevzdáním dědictví dědici se pozůstalost označovala jako „*ležící pozůstalost*“. Jednalo se o samostatný majetkový soubor sui generis, právně nedělitelný celek v tom smyslu, že zahrnoval veškerý majetek (tedy majetek dědicům známý, o kterém se jedná, i majetek, který se objeví v budoucnu), který sám odpovídal za dluhy a odkazy.[14]

ABGB počítal se 3 právními důvody dědění, kterými byly dědická smlouva, závěť a zákon pro případ, že zůstavitel nevyužil některé z předchozích dvou možností pro své poslední pořízení. Dědění z různých dědických titulů vedle sebe bylo možné. Dědická smlouva je přitom institut, který naše současná právní úprava v oblasti dědického práva nepoužívá.[15] Podrobnější popis k dědickému právu dle ABGB bude podán v části třetí, kde je věnována kapitola současné rakouské právní úpravě.

1. 4. Dědické právo dle občanského zákoníku z roku 1950

Dne 1. ledna 1951 nabyl v Československu účinnosti zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník. Zatímco všeobecný zákoník občanský věnoval úpravě dědického práva celých 293 paragrafů, Občanský zákoník z roku 1950 si vystačil pouze s 52 ustanoveními. To samozřejmě vedlo v zestručnění a zjednodušení úpravy. Všeobecný občanský zákoník obsahoval podrobnou úpravu jednotlivých institutů, občanský zákoník z roku 1950 se však spokojil prakticky pouze s normativním výčtem základních pravidel a výklad jednotlivých institutů ponechal na právní praxi. Historické okolnosti vzniku tohoto předpisu se na něm značně poznamenaly. Šlo o dobu velkých znárodňování a jiných způsobů odnětí vlastnického práva, což mělo za následek, že do dědictví přichází pouze tzv. osobní majetek, jehož nabývání a správa dle mínění zákonodárce nevyžadovaly rozsáhlejší úpravu.[16]

[14] BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 3
[15] K tomu srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 19
[16] BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 106

Nejzásadnější změnu v oblasti dědického práva přineslo hned první ustanovení věnované v tomto předpise dědickému právu. §509 uvádí: *„Dědictví se nabývá zůstavitelovou smrtí.“* Tato jediná věta boří dosavadní koncepci nabývání dědictví na základě aktivního přístupu dědice a pohřbívá celý institut ležící pozůstalosti. Občanský zákoník z roku 1950 pouze připouští, aby dědic výslovným prohlášením soudu dědictví odmítl. Se zrušením dědických přihlášek jako takových zaniká i institut podání bezvýhradné dědické přihlášky a tím spojené neomezené odpovědnosti za zůstavitelovy závazky. Nebyla ani připuštěna možnost separatia bonorum. To ve svém důsledku vede ke zhoršení postavení pozůstalostních věřitelů. Nově je jednotně upravena odpovědnost za zůstavitelovy závazky do výše nabytého dědictví. Smluvní zřeknutí se dědického práva bylo zachováno, účinkovalo však vůči potomkům dědice pouze v případě, že tak bylo ujednáno. Ačkoli byla zrušena koncepce nabývání dědictví až jeho soudním odevzdáním dědici, ingerence soudu v dědickém řízení zůstala zachována a dědické řízení bylo ukončeno vydáním potvrzení o nabytí dědictví. Po dobu dědického řízení se však dědic mohl ujmout řádné správy dědictví a souhlas soudu se vyžadoval pouze u opatření přesahujících rámec běžného hospodaření.

Zrušení institutu ležící pozůstalosti však nebylo jedinou zásadní změnou v oblasti dědického práva. V oblasti testamentární posloupnosti bylo např. zrušeno rozlišování mezi závětí a dovětkem. Navíc bylo §513 vyloučeno přirůstání dědických podílů mezi testamentárními dědici a uvolněný podíl připadl nově dědicům zákonným. Taktéž nebyla nadále povolena společná závěť manželů a zanikly i možnosti privilegovaných testamentů. Omezující podmínky, časové doložky a příkazy učiněné zůstavitelem v testamentu vůči dědicům se považovaly dle tohoto předpisu za neplatné. Stejně tak nebyla připuštěna možnost fideikomisů.

Oblast odkazů také doznala značného omezení. Předmětem odkazu mohla být pouze peněžitá částka nebo věc movitá. Navíc odkazovník odpovídá za závazky zůstavitele dle stejných pravidel jako dědic, pokud cena odkazu není v poměru k ceně zanechaného majetku jen nepatrná, a jestliže souhrn odkazů činí více než čtvrtinu toho, co zbude ze zanechaného majetku po odečtení dluhů (§537).

Změny se dotkly i posloupnosti intestátní. Předcházející dědické třídy byly nahrazeny 3 dědickými skupinami. Manžel zůstavitele již nemá samostatné postavení

vůči skupinám, nýbrž je zahrnut v první a druhé skupině vedle pokrevně příbuzných zůstavitele.

Za jedinou jednoznačně pozitivní změnu, kterou přinesl občanský zákoník z roku 1950, považuji zrovnoprávnění manželských a nemanželských dědiců.[17]

1. 5. Změny současné právní úpravy v oblasti dědického práva

Současný občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.) je na našem území v účinnosti od 1. dubna 1964. Od té doby se dočkal mnohých novelizací, nejzásadnějších pak s ohledem na změnu politických poměrů po roce 1989. Na tomto místě se budu věnovat pouze nejpodstatnějším změnám v oblasti dědického práva za déle než 45 let účinnosti současného občanského zákoníku.

Občanský zákoník převzal v oblasti dědického práva základní instituty z předcházející úpravy, a tedy i základní myšlenku, že se dědictví nabývá již okamžikem smrti zůstavitele (§460). Původní znění občanského zákoníku z roku 1964 věnovalo dědickému právu pouhých 28 paragrafů, dnes se pod vlivem novel jejich počet zvýšil na 41.

Institut odkazů již nebyl od samého počátku zahrnut do občanského zákoníku, stejně tak ani možnost smluvního vzdání se dědického práva. Občanský zákoník také připravil změny v oblasti dědických skupin a dále omezil některé formy závěti. Dle původního znění občanského zákoníku nebyla zůstaviteli ani dána možnost vydědit své potomky. Obnovení institutu vydědění bylo zavedeno až novelou 131/1982 Sb. s účinností k 1. dubnu 1983.

Nejzásadnější novelou v oblasti dědického práva byl zákon č. 509/1991 Sb. s účinností k 1. lednu 1992. Tato novela dále rozšiřuje důvody vydědění nepominutelných dědiců. Zákonný podíl zletilých potomků zůstavitele pak snižuje z dosavadních tří čtvrtin na jednu polovinu. V oblasti intestátní dědické posloupnosti se rozšiřuje okruh dědiců ve třetí skupině a zavádí se nově i skupina čtvrtá. V testamentární dědické posloupnosti se rozšiřuje okruh forem alografních závětí. Nově

[17] K této právní úpravě srovnej BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 105 – 121 a srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s.20

je dána možnost pořízení závěti nezletilcům starším 15ti let, a to formou notářského zápisu. Zůstaviteli je také dána možnost zřídit v závěti nadace. Dočasnou změnou pak byla možnost ustanovení opatrovníka ke správě podniku po dobu dědického řízení (tato možnost však zaniká účinností zákona 294/1992 Sb. k 1. lednu 1993).

Poslední výraznější změnu přináší do oblasti dědického práva zákon č. 554/2004 Sb., který přináší do české právní úpravy institut správce dědictví, který provádí správu celého dědictví či jeho části do skončení soudního projednávání dědictví. Ten může být buď ustanoven soudem nebo zůstavitelem ve formě notářského zápisu.[18]

Podrobnější charakteristika současné právní úpravy v oblasti dědického práva není předmětem této práce, na toto téma bylo vydáno mnoho odborných publikací, a proto také s poukazem na ně nebude současné právní úpravě věnována výraznější pozornost.

1. 6. Dědické právo v novém občanském zákoníku

V rámci rekodifikace soukromého práva je připravován i nový občanský zákoník, který reaguje na potřebu změny v oblasti soukromého práva tak, aby byl kodexem odpovídajícím moderní demokratické společnosti. Návrh úpravy v oblasti dědického práva vychází nejen z klasických právních úprav kontinentální Evropy, jako je ABGB či BGB, ale inspiruje se i moderními úpravami jakými jsou např. občanský zákoník holandský, litevský či quebecký.[19] Oproti současné právní úpravě počítá návrh se značným nárůstem počtu paragrafů.[20] Tento růst je zapříčiněn jednak návratem některých institutů dědického práva zpět do českého právního řádu, jednak zařazením výkladových ustanovení tak, aby i osoba, která nemá právnické vzdělání, těmto ustanovením porozuměla.

I dle návrhu nového občanského zákoníku se má dědictví nadále nabývat již smrtí zůstavitele. S návratem institutu ležící pozůstalosti do našeho právního řádu se nepočítá. Pokud nebude ustanoven správce dědictví nebo vykonavatel poslední vůle,

[18] K novelám občanského zákoníku v oblasti dědického práva srovnej SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007. s. 21 a BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 123 – 125

[19] Zdroj informace: http://obcanskyzakonik.justice.cz

[20] Pro názornou představu v paragrafovaném návrhu §1279 - §1519

bude správa pozůstalosti do dědického potvrzení zajištěna samotnými dědici. Před potvrzením dědictví se budou věřitelé zůstavitele se svými nároky moci obrátit pouze vůči osobě, která spravuje pozůstalost a domáhat se jejich uspokojení pouze z majetku pozůstalosti. Zároveň se také počítá s tím, že pokud dědic nepožádá o výhradu soupisu[21] pozůstalosti, bude odpovídat za zůstavitelovy závazky bez omezení. Věřitelům navíc má být opět dána možnost žádat separatio bonorum.

Avšak i v mnoha dalších institutech připomíná tento návrh rakouskou právní úpravu. Nová úprava dědického práva počítá opět se třemi dědickými tituly – dědickou smlouvou, testamentem i zákonem. Při povolání k dědictví se i nadále bude moci dědic svého dědického práva vzdát, a to i ve prospěch třetí osoby. Navíc mu bude předem dána možnost uzavřít se zůstavitelem smlouvu o zřeknutí se dědického práva a tato smlouva, nebude-li stanoveno jinak, bude účinná i vůči dědicovým potomkům.

Mezi pořízení pro případ smrti řadí návrh občanského zákoníku dědickou smlouvu, závěť a dovětek. Počítá s tím, že dědická smlouva bude moci být uzavřena nejen mezi manžely, nýbrž i se třetími osobami, a to až do výše tří čtvrtin hodnoty pozůstalosti. Testamentární dědická posloupnost počítá nejen s možností obecného náhradnictví, nýbrž také opět s náhradnictvím svěřenským. Zůstavitel také bude moci opět ukládat dědicům a odkazovníkům v testamentu či dovětku příkazy, časové doložky a klást podmínky, a dále také testamentem zřídit vykonavatele závěti či ustanovit správce dědictví. Návrh také počítá se znovuzavedením privilegovaných testamentů.

V zákonné dědické posloupnosti počítá návrh opět s terminologií dědických tříd. Zatím návrh obsahuje rozdělení dědiců do šesti dědických tříd, manžel ale nebude mít samostatné postavení mimo třídy, jako má např. v právu rakouském. Manžel také není zahrnut mezi neopomenutelné dědice, avšak v případě, že byl jeho zákonný podíl krácen, či jej vůbec nenabude, má mu být zajištěno z pozůstalosti nutné zaopatření, pokud ho sám není schopen, a to až do výše poloviny jeho zákonného podílu po dobu, než vstoupí do manželství nového.

Novým občanským zákoníkem má být znovu obnoven institut odkazů. Odkaz bude možné zřídit pořízením pro případ smrti, kde zůstavitel vydá dědici příkaz, aby odkazovníku vydal předmět odkazu. Odkazovník tedy nebude univerzálním sukcesorem zůstavitele. Návrh pamatuje také na ochranu dědiců před přílišnou štědrostí zůstavitele,

[21] Výhrada soupisu bude tedy ve svém důsledku mít stejný účinek, jako podání dědické přihlášky s výhradou inventáře dle ABGB.

kdy každému dědici musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. Pokud by zůstavitel dědice zatížil více, bude mít dědic právo na poměrné zkrácení odkazu.

Nová právní úprava v oblasti dědického práva počítá s návratem tradičních institutů dědického práva, kterými jsou např. odkaz, dědická smlouva či svěřenské náhradnictví. Jejím cílem je také posílit naplnění poslední vůle zůstavitele např. možností uložení podmínek či příkazů zůstavitelem v testamentu nebo umožněním pořízení testamentu s úlevami, jsou-li dány mimořádné okolnosti. V neposlední řadě má nová právní úprava posílit opět postavení pozůstalostních věřitelů prostřednictvím obecné neomezené odpovědnosti za pozůstalostní závazky, nepodá-li dědic žádost o výhradu soupisu[22], či možnosti věřitele žádat o separatio bonorum. [23]

[22] Ale i v tomto případě to v důsledku vede k posílení věřitelských práv, neboť pozůstalostní jmění, ze kterého budou hrazeny jeho pohledávky, bude přesně inventarizováno.
[23] K připravované právní úpravě srovnej http://obcanskyzakonik.justice.cz a paragrafované znění návrhu nového občanského zákoníku.

II. Ležící pozůstalost v českém právním řádu

2. Nabývání dědictví dle obecného zákoníku občanského

Pro oblast nabývání dědictví pro české země v letech 1918 až 1950 jsou určující zejména dva právní předpisy – obecný zákoník občanský (dále jen o.z.) a císařský patent z 9. srpna 1854 č. 208 ř.z. (dále je nesporný patent).

K tomu, aby dědic mohl nastoupit do práv a povinností zůstavitele, je třeba, aby se setkalo několik skutečností.

Především je zapotřebí smrti zůstavitele jako fyzické osoby. Majetkoprávní vztahy vzniklé v souvislosti se zánikem právnické osoby se dle předpisů práva dědického neřídí. To, že dědické právo nastupuje teprve po zůstavitelově smrti uvádí výslovně i §536 věta první o.z.. K tomu Krčmář dodává, že existují případy, kdy se předpisů práva dědického použije, ačkoliv osoby, kterých se to týká, nezemřely. Jedná se o případy mylného prohlášení za mrtvého, provedení omylného důkazu smrti, a dále i případy, kdy byl někdo omylem bez provedení důkazu smrti považován za mrtvého.[24]

Dalším předpokladem pro nastoupení dědice do práv a povinností zůstavitele je existence pozůstalosti, tedy souhrnu všech majetkových soukromých práv a povinností zůstavitele, pokud jeho smrtí nezanikají.[25] Rouček požívá pojmu pozůstalostní jmění[26], což dle mého názoru lépe vystihuje podstatu pozůstalosti jako souboru aktiv a pasiv přecházejících na dědice.

Samotné smrti zůstavitele a existence pozůstalosti však k přechodu dědictví nestačí. O. z., na rozdíl např. od současného občanského zákoníku, nezná princip, dle kterého dědictví předchází na dědice již smrtí zůstavitele, nýbrž §797 o.z. výslovně zakazuje svémocné ujmutí se dědictví s tím, že se dědické právo musí před soudem projednat a musí být provedeno soudní odevzdání pozůstalosti, resp. převod do právní držby. Smrtí zůstavitele dochází tedy pouze k tzv. *delaci* – nápadu pozůstalosti. Ta se pak jednotlivým dědicům nabízí (*deferuje*) v pozůstalostním řízení.

[24] KRČMÁŘ, J. Právo občanské. V. Právo dědické. 3. vyd. Praha : VŠEHRD, 1937. s. 4
[25] K tomu srovnej KRČMÁŘ, J. Právo občanské. V. Právo dědické. 3. vyd. Praha : VŠEHRD, 1937. s. 4-5
[26] ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 9-10

3. Pozůstalostní řízení

Pozůstalostní řízení bylo řízením nesporným, zahajovaným z moci úřední. §798 o.z. nás odkazuje na *„zvláštní předpisy platné o soudním řízení“*. Tímto předpisem byl nesporný patent ve spojení se zákonem o základních ustanoveních soudního řízení nesporného č. 100/1931 Sb. (dále jen zákon o nesporném řízení). Pozůstalostní řízení se rozpadalo do dvou částí, a to do přípravného řízení a do vlastního pozůstalostního řízení.

3.1. Přípravné řízení

Přípravné řízení mělo určit, zda jsou tu podmínky pro vlastní pozůstalostní řízení. Příslušný soud nejprve provedl zápis o smrti občana na základě zprávy podané starostou obce, popřípadě i zprávy jiné osoby. Sepsáním zápisu byl pověřen soudní vyslanec či popřípadě veřejný notář. Zápis byl pořizován v bytě zemřelého za přítomnosti svědků, jeho obsahem byly všechny skutečnosti, které mohly mít význam pro pozůstalostní řízení (zejm. se jednalo o osobní data zůstavitele a okolnosti jeho smrti, jeho majetek, okruh intestátních dědiců, případná existence testamentu, dědické smlouvy či jiných důležitých dokumentů apod.).

Zprávu o úmrtním zápisu současně se zprávou o opatřeních učiněných dočasně o pozůstalostním majetku předal vyslanec bez zbytečného odkladu soudu. Při sepisování úmrtního zápisu byl také soudní vykonavatel oprávněn a zároveň i povinen vyhlásit písemnou závěť, pokud ji při soupisu nalezl otevřenou, popřípadě i uzavřenou, pokud by se její obsah nemohl stát dostatečně známým až prohlášením soudu.[27] V přípravném řízení dále soud ustanovil opatrovníky k projednání pozůstalosti (viz dále).

[27] K vyhlášení písemné závěti více ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 498-500

3.2. Dědická přihláška

Ve vlastním pozůstalostním řízení soud nejprve vyrozumí předpokládané dědice (popř. jejich zákonné zástupce) o dědickém nápadu a zároveň je vyzve, aby podali dědickou přihlášku. Dědicové neznámí se dle § 76 nesporného patentu vyrozumívali ediktem. Ve vyrozumění musel soud uvést lhůtu, ve které má domnělý dědic přihlášku podat a dále uvést následky spojené s nepodáním dědické přihlášky. Z důležitých důvodů mohl dědic požádat soud o povolení „lhůty na rozmyšlenou", než učiní rozhodnutí, zda podá dědickou přihlášku či nikoli. Tato lhůta však nemohla být delší než 1 rok. V dědické přihlášce musel ten, kdo se ucházel o dědictví, vykázat, který z právních důvodů dědění mu svědčí, tedy zda je to poslední pořízení, platná dědická smlouva či přímo zákon, a dále výslovně uvést prohlášení, že dědictví přijímá.[28] Forma přihlášky mohla být, pokud byla pozůstalost projednávána před okresním soudem, písemná nebo ústní. Ve výjimečnějších případech, kdy byl k projednávání pozůstalosti povolán soud krajský, bylo třeba podat dědickou přihlášku písemně. Dědická přihláška musela dále dle §800 o.z. obsahovat prohlášení, zda se dědic přihlašuje k dědictví s výhradou právního dobrodiní soupisu či bez něj.[29] Dědická přihláška nesměla jinak obsahovat žádné podmínky. Jednou učiněná dědická přihláška byla dle §806 o.z. neodvolatelná a prohlášení o přihlášce bez dobrodiní inventáře též nemohlo být dodatečně změněno (naproti tomu opačnou změnu dědické přihlášky zákon nevyučoval).

Podané dědické přihlášky musely být soudem přijaty usnesením. To přikazoval §122 nesporného patentu, který ukládal pozůstalostnímu soudu, aby přijal všechny podepsané dědické přihlášky mající předepsanou formu. Mohlo se i stát, že dědické přihlášky podané domnělými dědici si navzájem odporovaly. Otázkou pak je, zda budou tyto odporující si přihlášky přijaty či nikoliv. K postupu pozůstalostního soudu pro tyto případy Krčmář ve spojení s §125 nesporného patentu uvádí toto: „Jestliže k téže

[28] §799 o.z.

[29] Nabytím dědictví totiž dochází ke splynutí majetku dědice a zůstavitele. Zůstavitelovi věřitelé pak mohou uspokojit své pohledávky nejen z majetku zůstavitele, ale též z původního majetku dědice. Tak se děje, pokud se dědic nepřihlásil o své dědictví s výhradou soupisu inventáře; pokud podal dědic dědickou přihlášku s výhradou soupisu inventáře, pak odpovídal za zůstavitelovy pohledávky pouze majetkem uvedeným v inventáři. K tomu více ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 519-537

pozůstalosti podány byly přihlášky odporující, sluší se přijmout všechny, avšak v projednávání pozůstalosti nelze pokračovati, pokud odpor nebude uklizen. Za tím účelem soud vyslechnuv strany, rozhodně, že odpor je ukliditi cestou sporu, a určí spolu, kterým z přihlášených osob sporu tom náleží role žalobců, a kterým role žalovaných. V rozhodnutí svém ustanoví lhůtu, do které žalobu dlužno podati, s tím, že by jinak pozůstalost projednána byla bez zřetele k nárokům dědickým odkázaným na pořad práva (§125 pat).“[30]

3. 3. Projednání pozůstalosti a její odevzdání

K projednání pozůstalosti, pokud byla podána alespoň jedna dědická přihláška, je třeba znát její hodnotu. Ta se zjistí buď vyhotovením úředního soupisu pozůstalosti soudními vyslanci[31] nebo pomocí místopřísežného seznání jmění vyhotoveným dědici, pokud podali bezvýjimečné dědické přihlášky. Účelem soupisu i seznání bylo podat pokud možno přesný a pravdivý obraz o stavu pozůstalostních aktiv a pasiv. K soupisu docházelo zpravidla až po podání dědických přihlášek, vyjma případů nepatrných pozůstalostí, kde dle §96 nesporného patentu mohl být učiněn již při úmrtním zápise. [32]

Pro zjištění stavu dluhů pozůstalosti mohl dědic či ustanovený opatrovník pozůstalosti požádat soud o vyhotovení vyhlášky ke svolání věřitelů pozůstalosti, a to do doby, než byla pozůstalost odevzdána. Tato vyhláška mohla být spojena i s dědickou vyhláškou. Ve vyhlášce se vyzývali neznámí dědicové či věřitelé, aby své pohledávky přihlásili buď ústně na stanoveném jednání, či písemně před tímto jednáním. V důsledku této výzvy, pokud ji věřitelé neuposlechli a své přihlášky ve stanovené lhůtě nepodali, ztráceli možnost na uspokojení svých pohledávek v případech, kdy se pozůstalost vyčerpala zaplacením přihlášených pohledávek.

[30] KRČMÁŘ, J. Právo občanské. V. Právo dědické. 3. vyd. Praha : VŠEHRD, 1937. s. 74

[31] V případech, kdy domnělý dědic podal přihlášku s výhradou inventáře, bylo-li oprávněnými osobami požádáno o oddělení pozůstalosti od jmění dědice dle §812 o.z., popř. i z moci úřední dle §92 nesporného patentu

[32] K soupisu pozůstalosti více §92-§114 nesporného patentu, ke svolání věřitelů srovnej §133-136 nesporného patentu ve spojení s ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 550-554

Pokud se dědic k pozůstalosti řádně přihlásil a dostatečně doložil, že mu svědčí uvedený dědický důvod, pak mu soud dědictví odevzdá. Před samotným rozhodnutím o odevzdání pozůstalosti však ještě musí dědic soudu doložit, že zaplatil povinné související poplatky anebo alespoň zajistil jejich zaplacení, a dále musí doložit, že splnil ostatní zákonem nebo posledním pořízením uložené povinnosti. Splnění poslední vůle zůstavitele dokládá dědic předložením výkazu o splnění poslední vůle, kde bod po bodu dokládá dodržení příkazů uložených mu závětí či dovětkem.

Samotné odevzdání pozůstalosti se děje odevzdací listinou. Náležitosti obsahu odevzdací listiny obsahuje §174 nesporného patentu.[33]

Právní mocí odevzdací listiny došlo konečně k nabytí dědictví, teprve po tom bylo také možné provést změnu zápisu vlastníka v katastru nemovitostí a v jiných registrech.[34]

Pokud se po odevzdání pozůstalosti objevilo jmění dříve neznámé, bylo o něm dodatečně rozhodnuto (§179 nesporného patentu). Dědicové v tomto řízení již nebyli povinni podávat nové dědické přihlášky a u věcí movitých nebylo třeba ani odevzdací listiny. Na jmění, které se takto dodatečně objevilo se již nevztahují ustanovení o ležící pozůstalosti. K tomu rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky (dále jen NS) z roku 1920: *„Jmění, vyskytnuvší se po odevzdání pozůstalosti, není hereditas iacens, nýbrž patří dědicům, jimž byla pozůstalost odevzdána; soud má však i vzhledem k němu provésti dodatečně takové úřední úkony, jichž jest v tom kterém případě potřebí k osvědčení a zabezpečení nároků rodičů i jiných účastníků a zvláště také pozůstalostních poplatků. Pokud jde o věci movité, není třeba odevzdací listiny.“*[35]

[33] Zde lze uvést například jméno zůstavitele i dědice, den smrti zůstavitele, právní důvod dědění, velikost podílu na dědictví atd.

[34] K pozůstalostnímu řízení srovnej KRČMÁŘ, J. Právo občanské. V. Právo dědické. 3. vyd. Praha : VŠEHRD, 1937. s. 66 - 79 a ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 494 – 515

[35] Rozhodnutí sp. zn. Rv I 109/20 ze dne 23. března 1920 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník druhý (od čísla 354 do 837), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1922, judikát uveřejněn pod číslem 458

4. Ležící pozůstalost - pojem

Jak je již popsáno výše, v našem právním řádu v období od vzniku Československa do účinnosti zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, se nenabývalo dědictví okamžikem smrti zůstavitele, nýbrž až jeho odevzdáním dědici soudem. Práva a povinnosti tvořící pozůstalost nemají tedy v mezidobí od okamžiku smrti zůstavitele do jejich odevzdání dědici žádný subjekt - subjektivita zůstavitele zanikla okamžikem jeho smrti a nového subjektu pozůstalost nabývá až právní mocí odevzdací listiny. Samotnému účinku přijetí dědictví je věnován §547 o.z., který uvádí následující: *„Dědic, jakmile dědictví přijal, představuje se zřetelem k němu zůstavitele. Vůči třetí osobě považují se oba za osobu jedinou. Před přijetím dědictví hledí se na pozůstalost tak, jako kdyby dosud byla v držení zemřelého.“* Právě poslední věta §547 nastiňuje právní podstatu pozůstalosti v období delace, tedy v období kdy pozůstalost již nenáleží zůstaviteli, ale zároveň ještě nenáleží dědici. Právní věda charakterizovala pozůstalost v tomto období pojmem ***„ležící pozůstalost“***.[36] Tím, že výše uvedené zákonné ustavení uvádí, že se na dědictví před jeho přijetím hledí tak, jako by byla dosud v držení zůstavitele, vytváří zákon prostor pro různé teoretické konstrukce právní podstaty ležící pozůstalosti. Občanský zákoník sám však ležící pozůstalost na tomto místě dále nedefinuje. Pravidla zacházení s ležící pozůstalostí, zejména pak její správa a zastoupení, jsou uvedeny na jiných místech o.z. i v jiných právních předpisech. [37]

[36] Pojem *hereditas iacens* –ležící pozůstalost – se objevuje již v právu římském. Rakouská terminologie používá pro ležící pozůstalost označení *„Ruhender Nachlass“*.

[37] Pravidla zacházení s ležící pozůstalostí jsou upravena zejména v hlavě patnácté o.z., z jiných právních předpisů lze uvést nesporný patent či zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.

5. Konstrukce ležící pozůstalosti

Ustanovení §547 o.z. se v praxi postaralo o různé konstrukce právní podstaty ležící pozůstalosti.

5. 1. Ležící pozůstalost jako právnická osoba

Nejstarší z právních konstrukcí personifikují ležící pozůstalost jako zvláštní druh právnické osoby – *hereditas personae vice fungitur.*[38] Tato konstrukce má svůj původ v právu římském, v rakouské právní vědě patřili k jejím zastáncům Unger, Pfaff-Hofmann a Stubenrauch. Pokud považujeme ležící pozůstalost za právnickou osobu, povyšujeme tím prve existující objekt práva na jeho subjekt. Definičních teorií týkajících se konstrukce právnické osoby je mnoho. Pokud vnímáme právnickou osobu jako uměle vytvořený subjekt práva zřízený za účelem realizace určitého cíle, pak bychom mohli v případě ležící pozůstalosti jako účel existence právnické osoby uvést udržení komplexu práv a povinností zůstavitele pohromadě pro dědice. Rozsah pozůstalosti se sice může v období delace měnit nezávisle na vůli třetích osob, avšak změny, u kterých je zapotřebí spolupůsobení subjektu, nejsou možné (tedy např. vznik vlastnického práva přírůstkem je v zásadě možný, naproti tomu není možné, aby pozůstalost samostatně uzavřela kupní smlouvu). Právnická osoba jedná samostatně svými orgány avšak ty pozůstalost nemá, jsou zde osoby ustanovené soudem, které pozůstalost zastupují a spravují. Konečně zde není ani statutu (ústavy) právnické osoby.[39] Personifikace hereditas iacens se dle převažujícího názoru právní nauky třicátých let minulého století považovala za překonanou. [40]

---

[38] 1.22 D de fidej. 46, ; 1.15 pr. D de usurp. 41,3

[39] *„Ohne eine Vertretung regelnde Verfassung kann keine juristische Person bestehen“.* EHRENZWEIG, A. System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Bd. Zweite Hälfte, Familien- und Erbrecht. 5. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1917 s.189

[40] K tomu srovnej ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 52, BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 3 a KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 64 a.n.

5. 2. Konstrukce ležící pozůstalosti vycházející z jejího účelu

Vývojově mladší jsou konstrukce ležící pozůstalosti, které zohledňují a do centra pozornosti staví účel, kvůli němuž právní řád propůjčuje souboru majetku fikci jako by tu jeho subjekt byl. Do této teoretické skupiny patří například Brinzova teorie účelového majetku, Windschiedova teorie řadící ležící pozůstalost do skupiny práv bez subjektu či Iheringova teorie pasivního účinku práv.

Patří sem i učení Steinlechnera, dle kterého „vznášející se vztah" (*Schwebeverhältniss*) se zřetelem k subjektu majetku a právní postavení pozůstalostního jmění před nastoupením dědiců je přijímáno analogicky se stavem majetku, jehož nabytí jiným je podmíněno ratihabitací jednostranného darování. Ležící pozůstalost představuje vývoj vztahu s předběžnou úpravou otázky vlastnictví ve smyslu dosavadního stavu, tzn. jako by zůstavitel ještě žil. Dle toho zůstávají všechny jednotlivé součásti ve spojení, jaké měly dosud skrze osobu zůstavitele.

Dále je na tomto místě možné uvést Bruckhardovu teorii samostatných majetkových parcel, která vysvětluje vztah ležící pozůstalosti tím, že části majetku, ačkoli jsou vyloučeny z vlastnictví dosavadního vlastníka a do majetku jiné osoby ještě nepřešly, neztrácejí ochranu právního řádu, takže nehledě na dočasný nedostatek oprávněného subjektu, absolutní a osobní závazky, které tvoří obsah majetkoprávních vztahů, nezanikají, a to, co bylo podstatou majetkoprávní, zůstává zachováno jako by zůstavitel dosud žil.[41]

Všem konstrukcím této skupiny je společné, že reagují na dočasnou ztrátu subjektu jako nositele práv a povinností s cílem, aby nedocházelo k rozpadu souboru práv a povinností tvořících pozůstalost a pozůstalost si zanechala svůj komplexní charakter jako za života zůstavitele a zároveň se jí dostalo stejné právní ochrany, jako by tu její subjekt byl.

[41] K výčtu těchto teorií více v KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 66 - 67

6. Rozsah právní způsobilosti ležící pozůstalosti

K ležící pozůstalosti je již uvedeno výše, že ji nelze považovat za zvláštní druh právnické osoby, tedy že vlastní subjektivitou nedisponuje. Dle zákonného ustanovení §547 o.z. však zároveň na pozůstalost hledíme tak, jako by tu její subjekt byl. Bylo by tedy asi terminologicky vhodnější hovořit o právních vztazích, ve kterých může ležící pozůstalost vystupovat a nikoli o právní způsobilosti ležící pozůstalosti. Literatura však s pojmem právní způsobilost ležící pozůstalosti pracuje[42], proto bude ponechán i v tomto textu. U ležící pozůstalosti můžeme dále rozlišovat mezi právní způsobilostí *in abstarcto*, tzn. řešící otázky ve kterých právních vztazích obecně může či nemůže dědictví vystupovat, a právní způsobilostí pozůstalosti *in concreto*, tedy způsobilost konkrétní pozůstalosti, zda jí ze zvláštních vztahů zejména osoby zůstavitele nebo povolaného dědice vyvstávají omezení způsobilosti nabývat nebo zavazovat.[43]

6. 1. Právní způsobilost ležící pozůstalosti in abstracto

Tato kategorie, jak je uvedeno výše, zkoumá způsobilost pozůstalosti v obecné rovině z hlediska toho, do jakých právních vztahů může pozůstalost vstupovat.

Není sporu o tom, že se může pozůstalostní jmění zvětšit prostřednictvím přírůstku, vystupovat ve vztazích vzniklých z pohledávky ex delicto (např. z krádeže věci, která je součástí pozůstalosti), z nepřikázaného jednatelství apod. Práva a povinnosti tvořící pozůstalost se dále mohou měnit splněním či naopak nesplněním uložené podmínky, uplynutím času, promlčením či vydržením apod..

Z uvedeného výčtu však nelze vyvodit závěr, že je pozůstalost způsobilá pouze k těm změnám, které jí dovolují či předepisují právní předpisy. Na právech a povinnostech tvořících pozůstalost jsou možné obecně ty změny, které nevyžadují

[42] Např. ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 52 či KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. e Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 66 a.n.

[43] Rozlišení způsobilosti *in abstracto* a *in concreto* převzato z KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 66 a.n.

spolupůsobení jejího subjektu nebo jeho fyzickou existenci a zároveň které nemohou být učiněny na základě zastoupení. Tam, kde je obecně zastoupení možné, tam bude přípustné i pro hereditas iacens.

Ležící pozůstalost je souborem majetkových práv a povinností zůstavitele, který má být uchován pro dědice. A právě zachování majetkového souboru, jakým je ležící pozůstalost, vyžaduje k ochraně a udržení své hospodářské podstaty takovou ochranu, jakou jí může zprostředkovat pouze její subjekt – kvůli tomu také ustanovení §547 o.z. přikazuje, *aby se na pozůstalost před jejím přijetím hledělo tak, jako by byla dosud v držení zemřelého*. K zachování majetku pozůstalosti také přispívá její opatrovník, jehož právní jednání ohledně pozůstalosti, které je nutné či běžné, zásadně podléhá pouze dodatečné kontrole pozůstalostního soudu. Tak se může opatrovník jménem pozůstalosti k její ochraně dobrovolně vzdát pochybných práv, učinit narovnání či získat novou držbu (viz dále).

Držba nezaniká smrtí vlastníka, a zůstavitelova držba přechází dále na hereditas iacens. K tomuto názoru se vyjma ojedinělých případů přiklání již rakouská judikatura z dob habsburské monarchie.[44] Už před podáním dědické přihlášky je držba chráněna a nejinak je tomu po dobu probíhajícího dědického řízení.

K realizaci ochrany držby slouží possessorní žaloby, k jejichž podání je oprávněn opatrovník pozůstalosti. K tomu Klang dále uvádí: „K uplatnění žaloby ostatně potřebuje opatrovníka, přesto není správné, že ten smí žalovat pouze ty zásahy do držby, které zasahovaly do držby zůstavitele během jeho života, zásahy v mezičase od jeho smrti do ujmutí se držby pozůstalosti ale nemohou být chráněny.“[45]

[44] Dle popsané judikatury k §547 o.z. v ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 53 bylo judikováno, že *„zůstavitelova držba přechází na hereditas iacens“* a *„neujatá pozůstalost (hereditas iacens) má ochranu držby“*. Bohužel sbírky předprvorepublikových judikátů se mi nepodařilo opatřit.

[45] Originální znění: *„Zu dessen klagweiser Inanspruchnahme bedarf es allerdings eines Kurators, doch ist es nicht richtig, dass dieserl nur wegen solcher Besitzstörungen klagen könne, durch welche der Besitz des Erblassers bei Lebzeiten verletzt wurde, Eingriffe in der Zwischenzeit von dessen Tode bis zur Besitzergreifung des Nachlasses aber nicht abgewehrt werden könnten“* KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 67

Samostatnou otázkou v této oblasti je způsobilost pozůstalosti být zapsaná jako vlastník v katastru nemovitostí. Dle obecných pravidel se ležící pozůstalost jako vlastník nemovitostí nezapisuje a do katastru nemovitostí se pak jako vlastník zapíše až dědic. V ojedinělých případech se v katastru vyznačila poznámka o právě probíhajícím dědickém řízení.

V praxi může vyvstat potřeba pro vklad knihovních práv ležící pozůstalosti v probíhajícím dědickém řízení, zejména v případech, když v době delace nastanou změny ve vlastnictví pozemku, učiněné buď dobrovolně se svolením z hospodářských důvodů prostřednictvím prodeje či směny nemovitosti, nebo i z vynucených převodů jako je např. realizace zástavního práva k nemovitosti. V těchto situacích není totiž možné zapsat jako vlastníka zůstavitele, neboť ten již není naživu, nelze však zapsat ani dědice, neboť ten ještě na místo zůstavitele nenastoupil. Pro potřeby právní jistoty pak postačuje, vykoná-li se vklad pouze těchto práv ve prospěch ležící pozůstalosti.[46]

6. 2. Právní způsobilost ležící pozůstalosti in concreto

Právní způsobilost ležící pozůstalosti in concreto se váže na způsobilost pozůstalosti vstupovat do konkrétních právních vztahů v jednotlivých případech se zřetelem k tomu, zda jí v těchto vztazích vyvstávají omezení ve způsobilosti nabývat nebo zavazovat s ohledem na osobu zůstavitele nebo povolaného dědice.[47]

V řešení této problematiky se opět objevuje účelnost ustanovení §547 o.z., dle kterého se na ležící pozůstalost hledí tak, jako by byla dosud v držení zemřelého. Položíme-li si tedy otázku, čí osobní vlastnosti, jako je například dobrá či zlá víra, problematika vědění či nevědění nebo otázka poctivosti či nepoctivosti, jsou u hereditas iacens rozhodující pro určité právní úkony, pak se nám dle dikce §547 poslední věty dostává jasné odpovědi – určující je osoba zůstavitele. Ležící pozůstalost vstupuje do vztahů tak, jako by je obstarával zůstavitel. To také vyžaduje jistota právního styku probíhajícího mezi ležící pozůstalostí a osobou třetí v mezičase delace, kdy se nezmění

[46] K způsobilosti *in abstrocto* srovnej KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 66 – 67 a ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 52 - 53

[47] Jak bude uvedeno ještě dále, jedná se například dobrou víru jako podmínku vydržení.

podstata právního úkonu takto uzavřeného dle osobních vlastností osoby nastupujícího dědice.

Tedy ke konkrétním situacím. V případech vydržení způsobuje nezákonnost nebo nepravost zůstavitelovy držby překážku v pokračování možnosti vydržení (§1462, §1464 o.z.). Pokud by byl zůstavitel sice držitelem oprávněným avšak zároveň držitelem nepoctivým, pak nemůže být doba, po kterou danou věc měl ve svém držení, započítána do celkové vydržecí doby, zároveň ale tento stav nebrání tomu, aby jeho dědicům počala běžet nová vydržecí doba (§1493). Mala fides zůstavitele se přenáší i na hereditas iacens.

Má-li tedy být uzavřeno nějaké právní jednání s ležící pozůstalostí, pak u potřebných osobních vlastností přichází v úvahu zejména znalost této vlastnosti zůstavitele, popřípadě jeho vůle, úmyslu a pohnutek před jeho smrtí.

Pokud zůstavitel nabyl protiprávně movitou věc, může být žaloba samozřejmě uplatněna i proti hereditas iacens (§367 o.z.), stejně tak je možné u pozůstalosti napadnout smlouvu uzavřenou zůstavitelem pro podstatný omyl, a to bez ohledu, zda bude pozůstalost vystupovat na straně žalobce či žalovaného. Rozhodné bude pouze to, zda zůstavitel onu skutečnost věděl, nebo musel vědět.

Dosud jsem se věnovala situacím, kdy k účasti v právních vztazích nepotřebuje pozůstalost aktivní součinnosti svého subjektu. V jiné poloze se pak nachází problematika, když podstata právního úkonu pozůstalosti nebude vycházet z osoby zůstavitele samého, nýbrž bude kladen důraz na osobu jednající za ležící pozůstalost. Zde bude rozhodné, zda se na jednající osobu bude pohlížet jako na zástupce ležící pozůstalosti nebo jako na osobu budoucího dědice. Odpovědi se budou pravděpodobně různit s přihlédnutím k účelu nebo důvodu úkonu a k tomu, do jaké míry mohlo být jednání zástupce ovlivněno faktem, že se z něj stane dědic. O zastoupení ležící pozůstalosti bude pojednáno dále.

Fikce pokračování zůstavitelovy subjektivity a jejích právních účinků nemůže ovšem zajít tak daleko, že bude zůstavitel bezvýhradně nahlížen tak, jako by sám jednal v posmrtných právních jednáních. Když už tomu tak je, pak pouze tak, jako by jednal prostřednictvím svého zástupce. Toto zastoupení bude dobrovolné, pokud si zastoupený svého zástupce ještě za života zvolil, ve všech ostatních případech půjde o zastoupení

nutné. To, co obecně platí o jednatelství bez příkazu, lze uplatnit i pro případy ležící pozůstalosti. Deliktní způsobilost ležící pozůstalosti je pak analogická k deliktní způsobilosti právnických osob.

Představa, že zemřelý má v držbě pozůstalost až do jejího nabytí přihlášenými dědici, je ale v praxi ne zcela udržitelná. Tak například nebude možné dát ležící pozůstalosti výpověď z nájemního bytu s odůvodněním, že zůstavitel sám byt již pro sebe nepotřebuje, a to bez ohledu na jeho budoucí dědice.[48] K problematice nájemních smluv zůstavitele judikoval NS v roce 1926 následující: *„Vstup v zůstavitelovu nájemní smlouvu a tím přechod nájemního poměru na dědice uskutečňuje se teprve odevzdací listinou. Nebylo- li pozůstalostní řízení zavedeno pro nedostatek jmění, nelze výpověď z nájemní smlouvy říditi proti nápadníkům dědictví, jímž dosud pozůstalost nebyla odevzdána, nýbrž jestli se dosud pozůstalosti nepřihlásili, jest říditi výpověď proti neujaté pozůstalosti.“*[49]

[48] K způsobilosti *in concreto* srovnej KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 68 - 70

[49] Judikát uveřejněný ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník osmý (od čísla 5609 do čísla 6656), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1927, judikát uveřejněn pod číslem 6112

7. Správa a zastupování ležící pozůstalosti

Vlastníku věci slouží pro účely realizace jeho vlastnického práva různorodá dílčí oprávnění – např. právo věc držet, užívat ji, požívat její plody a užitky, nakládat s ní apod. Vlastník je však i nositelem povinností, které se k jeho majetku vztahují a ze kterých plynou i omezení ve výkonu jeho vlastnického práva. Každé takové právo či povinnost však může vykonávat pouze žijící osoba. Proto je také nutné, aby byl po své smrti zůstavitel, tedy pouze v případě, že již za života jednotlivé složky vlastnického práva neoddělil a nepřevedl na jiné osoby, ve výkonu všech jednotlivých práv a povinností, jež jsou obsahem vlastnického práva, nahrazen. S definitivní platností se tak stane až odevzdáním pozůstalosti.

Než je o pozůstalosti definitivně rozhodnuto, musí být vyřešena otázka správy a zastupování pozůstalosti. Stejně jako výkon jednotlivých složek vlastnického práva nemusí být za života osoby soustředěn v rukách pouze jedné osoby[50], tak po smrti zůstavitele může být správa, zastupování a užívání jeho majetku v době delace svěřeno různým osobám. Jako uživatelé pozůstalosti přicházejí v úvahu zejména dědicové. Dokud nenastoupí do dědictví, bývá často užívací právo dočasně odloženo (pokud je to možné). Někdy je však naopak s užíváním spojeno zachování hodnoty pozůstalosti,[51] jindy bude právo věc užívat v průběhu dědického řízení vykonáváno v souvislosti se zajištěním výživy pozůstalých nezletilých dětí či k uhrazení zálohy na náklady spojené s pohřbem apod.

V otázce správy a zastupování ležící pozůstalosti je nutné si uvědomit, že koncepce hereditas iacens jako právnické osoby je dle dnes převažujícího názoru na našem území odmítnuta (viz výše). Pozůstalost tedy nejedná svými orgány. Dle §547 o.z. se na ležící pozůstalost hledí tak, jako by byla dosud v držení zemřelého. Tohoto ustanovení lze plně využít v případech, kdy k nabývání práv a povinností nepotřebuje pozůstalost součinnost svého subjektu, otázku zastupování a správy v případech, kdy je nutné učinit požadovaný právní úkon, však neřeší. Touto problematikou není pravděpodobně nutné se zabývat v případě nepatných pozůstalostí, kde projednávání

[50] Např. dítě je vlastníkem hračky, užívá ji, avšak o dispozicích s ní rozhodují jeho rodiče jako zákonní zástupci.
[51] Např. sklizeň úrody

pozůstalosti a zkoumání dědických titulů probíhá pouze povrchně. Existují naproti tomu případy, kdy je nutné zabývat se těmito otázkami se značnou obezřetností.

Osoby, které jednají za ležící pozůstalost aniž by podaly dědickou přihlášku, nejsou ke správě pozůstalosti oprávněny jako orgány právnické osoby, nýbrž na základě zůstavitelem za jeho života udělené plné moci či uzavřením smlouvy o obstarání věci, popřípadě bude jednat jako jednatel bez příkazu či soudem ustavený opatrovník pozůstalosti. Dle konkrétního případu je pak určen okruh oprávnění a povinností a účinnost jednání těchto osob vzhledem k pozůstalosti i k osobám třetím, i jejich vztah ke kontrole a posuzování jejich jednání s pozůstalostním jměním.[52]

7. 1. Správa a zastoupení pozůstalosti na základě opatření zůstavitele a jednatelství bez příkazu

Platně uzavřená plná moc či smlouva o obstarání věci uzavřené za života zůstavitele mohou i po jeho smrti zůstat účinné. Posmrtná účinnost nemusí být výslovně ujednána, postačí, pokud je tento záměr zjevný, nebo pokud to vyplývá z okolností daného případu.[53]

V rámci uzavřených manželských smluv mohou být uzavřena ujednání, dle kterých v případě přežití druhého manžela je správa majetku svěřena přeživšímu manželovi. Pomocí podobných smluv mohou pro pozůstalost nabývat práva a zakládat povinnosti s účinností pro dědice i zmocněnci jakými je služebnictvo, správci, prokuristé, zplnomocněný zástupce, vedoucí podniku apod. Oprávnění těchto zmocněnců ke správě a zastupování je omezeno co do doby a okruhu pravomocí dle určení zůstavitele. Dle obsahu zmocnění též vyplývá, zda, a popřípadě do jaké výše mají zmocněnci právo na odměnu za zastupování. Jejich odpovědnost k náhradě škody se pak řídí obecným ustanovením §1012 o.z..

Oprávnění spravovat či zastupovat ležící pozůstalost či pouze její jednotlivé části může být také založeno posledním pořízením. V §816 o.z. je výslovně uvedeno, že

[52] K tomu srovnej KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 1. 4. vyd. Praha: ASPI 2005, s. 334 – 338 a KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 70 – 72

[53] K zastoupení a jiným případům jednatelství srovnej §1002 - §1044 o.z.

„Ustanovil-li zůstavitel vykonavatele (exekutora) své poslední vůle, záleží na jeho libovůli, zda se uváže v tento úkol. Převzal-li jej, jest povinen buď jako zmocněnec zůstavitelova nařízení sám vykonati, nebo poháněti liknavého dědice, aby jej vykonal.“ V případě jmenování v posledním pořízení se tedy nejedná o smlouvu mezi zůstavitelem a vykonavatelem a jmenovaný tak nemá povinnost tuto funkci přijmout. Dle ustanovení §77 - §80 nesporného patentu pak může soud vykonavatele pozůstalosti ustanovit jejím opatrovníkem.

Pokud není určeno jinak, nastupuje správa ustavená posledním pořízením již okamžikem nápadu dědictví. K zániku této funkce může dojít několikerým způsobem. Předně může sám vykonavatel žádat z důležitých důvodů o zproštění funkce soudem. Soud jej také může toto výkonu zprostit sám z vlastního podnětu, zejména objeví-li se pochybnosti o důvěryhodnosti ve výkonu této funkce. Funkce též zaniká splněním příkazů uvedených v posledním pořízením, nikoli však odevzdáním pozůstalosti dědicům před jejich splněním. Dědic nemůže sám o sobě zprostit vykonavatele jeho činnosti.

Pokud se na pozůstalost nahlíží tak, jako by byla dosud v držení zemřelého, pak je také možné, aby ležící pozůstalosti vznikla práva a povinnosti z jednatelství bez příkazu za podobných podmínek, jako by vznikla zůstaviteli. Z toho, že byly pro pozůstalost obstarány úkony po smrti zůstavitele, nevznikají zásadně odchylky od obecných ustanovení §1035 - §1040 o.z.. K tomu, aby nastaly účinky jednatelství bez příkazu, se vyžaduje předně úmysl obstarat záležitosti druhého, a to v případech nouze k ochraně jeho majetku nebo v jeho jednoznačný a převažující prospěch.

Jistá zvláštnost se však přece v případech jednatelství bez příkazu u ležící pozůstalosti objeví. Jedná se o případy, kdy je osobou, která pro pozůstalost daný úkon bez příkazu provedla, osoba, která později dědictví přijme. O jejím jednání pak platí, že nesejde na tom, s jakým úmyslem bylo učiněno, na její jednání bude nahlíženo dle první věty §547 o.z.[54], přesněji jako na úkony dědice, kterému byla svěřena správa a užívání pozůstalosti (§810 o.z.) – nabude-li později dědictví, pak spravoval vlastní majetek. Ve vztahu k ostatním spoludědicům se však může jednat o jednatelství bez příkazu. Naproti tomu, pokud povolaný dědic provede „spravovací“ úkon, avšak dědictví nakonec

[54] *„Dědic, jakmile dědictví přijal, představuje se zřetelem k němu zůstavitele.“*

nenabude, bude jeho vztah založený jednatelstvím bez příkazu posuzován jako takový úkon kterékoli vně stojící třetí osoby.

Závěrem je k dané problematice nutné poznamenat, že postavení třetího, který s nezmocněným jednatel uzavřel smlouvu či jiný právní úkon, jestliže tento úkon nebyl oprávněnou osobou později schválen, se řídí zásadou ochrany dobré víry.[55]

7. 2. Bezprostřední péče pozůstalostního soudu a prozatímní správa ležící pozůstalosti

„Nikdo se nesmí svémocně ujmout dědictví. Dědické právo se musí před soudem projednati a jím býti provedeno odevzdání pozůstalosti, tj. převod do právní držby.“[56] Z tohoto zákonného ustanovení jasně vyplývá oprávnění a zároveň povinnost pozůstalostního soudu k projednání pozůstalosti. Na zvláštnosti dědického řízení nás pak odkazuje §798 o.z. s poukazem na ustanovení zvláštních předpisů.[57]

Základním posláním soudu v péči o majetek zůstavitele je udržení pozůstalosti pro budoucí dědice. K tomu pozůstalostnímu soudu slouží systém různých oprávnění a pravomocí, pokud jsou v zájmu nastupujících dědiců. Naproti tomu je věřitelům zůstavitele výslovně zákonem přikázáno, aby své zájmy bránili sami (§811 věta první o.z.). [58]

Okresní soud, v jehož obvodu zůstavitel zemřel, je zpravidla povolán k sepsání úmrtního zápisu, vyhlášení posledního pořízení a učinění neodkladných opatření o pozůstalostním jmění, a to i v případech, kdy k dalšímu projednávání pozůstalosti je příslušný jiný soud (§28 nesporného patentu). O činnosti soudu a jeho vyslanců při pořizování úmrtního zápisu bylo již pojednáno výše. Je zde však třeba zdůraznit, že soudní vyslanec nedisponuje vlastní rozhodovací pravomocí (jak ostatně vyplývá z výčtu jeho povinností při sepisování úmrtního zápisu v §39 nesporného patentu), jimi

[55] K problematice správy a zastoupení pozůstalosti na základě opatření zůstavitele a jednatelství bez příkazu srovnej ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 538 – 559 a KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 72 – 74

[56] §797 o.z.

[57] Zvláštním předpisem je zde, jak je již uvedeno výše, především nesporný patent.

[58] *„O zajištění nebo uspokojení zůstavitelových věřitelů se soudem nepečuje více, než sami žádají.“*

přijatá opatření vyžadují následné schválení pozůstalostním soudem, *„ale vyslanci mohou použíti přiměřených donucovacích prostředků, dělají-li se jim v tom překážky, a to i bez předchozího schválení soudu, je-li nebezpečenství v průtahu.“* [59]

Vyjma případů, na které pamatuje zákon ve zvláštních ustanoveních, zůstane pozůstalostní jmění ve stavu, v jakém je zůstavitel zanechal v péči jím ustanovených osob. Péče soudu zůstává především soustředěna na šetření stavu, ve kterém se nachází pozůstalostní jmění. K tomu mu slouží zejména již výše zmiňovaný úmrtní zápis. Co se týče samotné předběžné správy pozůstalosti, pak je pro postup soudu určující zejména ustanovení §43 nesporného patentu. Dle tohoto ustanovení přenechá soudní vyslanec zpravidla známému nebo domnělému dědici opatrování předmětů patřících do pozůstalosti, pokud jsou tyto osoby způsobilé samy spravovat svůj majetek. V ostatních případech, tedy zejména pokud nejsou dědicové dostatečně způsobilí či jsou neznámí nebo nepřítomní, dále v případech, kdy hrozí, že budou dluhy převyšovat pozůstalostní jmění nebo vyžadují-li jiné okolnosti zvláštní opatrnost, bude pozůstalost zapečetěna. K zapečetění pozůstalosti dále soud přistoupí vždy v případech, kdy některý z věřitelů, odkazovníků či nepominutelných dědiců požádá soud dle §812 o.z. o oddělení pozůstalosti od jmění dědice. Při zapečení pozůstalosti shromáždí soudní vyslanec u soudu nalezené hotové peníze, cennosti, cenné papíry a jiné důležité dokumenty, ostatní písemnosti, svršky a nářadí zůstavitele zapečetí v některém z pokojů zůstavitele (popř. i na jiném vhodném místě) a dveře opatří soudní pečetí, aby bez vědomí soudu nemohlo být nic změněno. Do dalšího nařízení soudu svěří soudní vyslanec dohled nad pozůstalostí a obstarávání vedení domácnosti některému ze zůstavitelových domácích lidí nebo jiné vhodné osobě. Této osobě bude také svěřena záloha z pozůstalostních peněz na úhradu nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a na úhradu nákladů spojených s vedením domácnosti.

Je třeba ještě jednou zdůraznit, že v této části je pojednáno o prozatímních opatřeních při opatrování pozůstalosti a pozůstalostní soud může své rozhodnutí kdykoli následným opatřením změnit. Osoba známého nebo domnělého dědice není oprávněna disponovat s věcmi patřícími do pozůstalosti a nemá ani právem vynutitelný nárok, aby jí byla pozůstalost svěřena do prozatímního opatrování. Navíc jak poukazuje Rouček

[59] §40 poslední věta nesporného patentu

„známým nebo domnělým dědicem je i delát, který dosud ani nepodal dědickou přihlášku.“[60] Ke správě a užívání pozůstalostního jmění je totiž oprávněn pouze pozůstalostním soudem ustanoveným opatrovník.[61]

7. 3. Opatrovnictví ležící pozůstalosti

Pokud je nezbytná správa a zastoupení ležící pozůstalosti, pak se jí nemá zabývat pozůstalostní soud, nýbrž ten má ležící pozůstalosti ustanovit opatrovníka. Postavení tohoto opatrovníka je pak závislé na účelu, ke kterému byl ustanoven. Úkolem opatrovníka pozůstalosti může být buď správa a zastupování celé pozůstalosti v majetkoprávních vztazích (opatrovnictví pozůstalosti v užším smyslu), dále se může jednat o opatrovníka, který je zřízen pro osobu dědice s cílem hájit jeho zájmy při nabývání dědictví, a v neposlední řadě se může jednat o opatrovníka v oblasti procesního zastupování pozůstalosti v probíhajícím řízení.

Jak bude uvedeno dále, na opatrovnictví pozůstalosti jsou použitelná ustanovení o.z. týkající se obecných otázek zastupování[62], pokud není stanoveno ve zvláštních předpisech jinak a pokud to neodporuje specifikům pozůstalostního opatrovnictví.

7. 3. 1. Opatrovnictví ležící pozůstalosti v užším smyslu

Opatrovník pozůstalosti[63] je soudem ustanovený správce majetku ležící pozůstalosti.

---

[60] ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 539

[61] K péči pozůstalostního soudu a předběžné správě pozůstalosti srovnej ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 487 – 545, dále ustanovení §28 - §45 nesporného patentu a KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 74 - 76

[62] Díl první, část čtvrtá o.z.

[63] Pojem opatrovník pozůstalosti bude dále používán ve smyslu opatrovníka pro správu a zastupování pozůstalosti v majetkoprávních vztazích, tedy opatrovník pozůstalosti v užším smyslu.

Za základní zákonné ustanovení by zde mohl být považován §78 nesporného patentu, který uvádí: *„Ke správě pozůstalostí, jejichž dědicové jsou úplně neznámí, anebo k nimž dědicové, ač jsou známí, nepoužívají svého dědického práva byvše zpraveni, buď ustanoven opatrovník, o němž podrobněji se ustanovuje §128 a 129.“* Za zcela neznámého dědice bude považován ten, jehož existence není pozůstalostnímu soudu vůbec známá. Je-li soudu existence dědice známá, ale soudu není známo místo jeho pobytu, pak soud primárně ustanoví opatrovníka tomuto dědici k ochraně jeho dědického práva (o tom kapitola 7. 3. 2.). V případech, kdy je zde dědic známý, který však nejeví o své dědické právo zájem, ačkoli byl řádně soudem vyrozuměn, soud přistoupí k jmenování opatrovníka po uplynutí lhůty pro podání dědické přihlášky.

O.z. pak ustanovení opatrovníka doplňuje o další tři případy. §690 [64] uvádí opatrovníka v souvislosti s odkazy vyčerpanou pozůstalostí. §811 [65] dává možnost věřitelům žádat pozůstalostní soud o ustanovení opatrovníka pozůstalosti k ochraně svých zájmů dříve, než jsou podány dědické přihlášky. Je třeba ale mít na zřeteli, že opatrovník hájí zájmy pozůstalosti a tedy i budoucích dědiců, nikoli věřitelů. Nakonec dle §812 [66] je ustanovení opatrovníka jedna z možností správy pozůstalosti při separatio bonorum, zejména v případě, kdy soudem zapečetěná pozůstalost nemůže být jako celek u soudu uschována a spravována.

Vyjma těchto třech popsaných případů o.z. (§690, §811 a §812) však nesmí pozůstalostní soud vnutit opatrovníka zletilým dědicům ani poručníkům nezletilých dědiců (§79 nesporného patentu). Tím má také být dosaženo toho, že dle §810 o.z. má být *„ponechána správa a užívání pozůstalosti“* nastupujícím dědicům (k tomu viz dále).

Co se týče otázky výběru osoby opatrovníka pozůstalosti, pak pozůstalostní soud jmenuje v prvé řadě opatrovníkem osobu, kterou určil zůstavitel v posledním pořízení.

---

[64] *„Je-li celé dědictví vyčerpáno odkazy, nemůže dědic žádati více než náhradu za své náklady, své námaze. Nechce-li pozůstalost sám spravovati, musí žádati za ustanovení opatrovníka.“*

[65] *„O zajištění nebo uspokojení zůstavitelových věřitelů se soudem nepečuje více, než sami žádají. Věřitelé však nejsou povinni vyčkati dědickou přihlášku. Mohou své nároky vznést proti pozůstalosti a žádati, aby k jejímu zastoupení byl ustanoven opatrovník, proti kterému mohou své pohledávky provést.“*

[66] *„Obává-li se věřitel dědictví, odkazovník nebo nepominutelný dědic, že by mohl být sloučením pozůstalosti s dědicovým jměním ohrožen na své pohledávce, může před odevzdáním žádati, aby bylo dědictví odděleno od dědicova jmění, soudem uschováno nebo opatrovníkem spravováno, jeho nárok na něm zaznamenán a zpraven. V takovém případě není mu již dědic vlastním jměním zavázán, třebas by se byl přihlásil bez výhrady za dědice.“*

Právě tak soudce pozůstalostního soudu nebude jmenovat osoby zůstavitelem vyloučené bez závažného důvodu jako opatrovníky ležící pozůstalosti a naopak pokud možno zohlední přání projevená zůstavitelem. Výběr učiněný zůstavitelem za jeho života má tedy mít přednost před obecnými předpisy dílu prvního, části čtvrté o.z. U volby osoby opatrovníka pozůstalosti dle obecných zákonných směrnic je navíc třeba pamatovat, že osobní vlastnosti opatrovníka pro výkon jeho funkce mají být posuzovány s ohledem na pozůstalost jako majetek a nikoli se zřetelem k osobě dědice, neboť opatrovník pozůstalosti nezastupuje žádnou konkrétní osobu, ale zvláštní majetkový soubor ve prospěch budoucích dědiců.

Přijetí soudem uloženého opatrovnictví je veřejnoprávní povinností, přesto zde platí důvody pro prominutí této funkce stejně jako u poručnictví. Naproti tomu v posledním pořízení jmenovaný vykonavatel závěti nemusí převzít opatrovnictví pozůstalosti.[67]

Při jmenování opatrovníka zde nehrají roli rodiněprávní vztahy, neuplatňuje se zde ani právo přednostního jmenování. Spolurozhodujícím faktorem pro výběr osoby opatrovníka ležící pozůstalosti je odborná způsobilost vybrané osoby s ohledem na úkoly, jež jej při spravování pozůstalosti čekají.

Zákonný okruh působnosti opatrovníka ležící pozůstalosti zahrnuje správu a zastupování pozůstalostního majetku ve prospěch budoucích dědiců. Jeho základním úkolem je udržet hodnotu pozůstalosti pro dědice, a dále též vypátrat dědice a jejich pobyt a výsledek své činnosti oznámit soudu.[68] Povinnost rozmnožit spravovaný majetek není v zákoně výslovně uvedena. Opatrovník má však majetek spravovat s péčí řádného hospodáře a řádná správa zahrnuje zpravidla i dosažení zisku, a tím i rozmnožení majetku. Pokud do pozůstalosti náleží podnik zůstavitele, pak je spravován stejným způsobem, jakým jej vedl zůstavitel. Stejně tak např. správa dostihové stáje zahrnuje nejen výživu koní, ale i např. možnost nechat koně závodit.[69] Naproti tomu

[67] Viz §816 o.z. a §80 nesporného patentu

[68] Z tyto dědice není opatrovník pozůstalosti oprávněn podat dědickou přihlášku, k tomu je oprávněn opatrovník dědice. Stejně tak není opatrovník pozůstalosti oprávněn již podanou dědickou přihlášku napadnout či napadnout platnost posledního pořízení.

[69] K těmto příkladům srovnej KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 79

není opatrovník oprávněn uzavírat odvážné obchody a jejich uzavřením by překročil své jednatelské oprávnění.

§129 nesporného patentu zejména zavazuje opatrovníka, aby v rámci správy pozůstalosti vymohl její pohledávky a jakmile to bude bezpečně možné, uspokojil pozůstalostní věřitele a odkazovníky. Se souhlasem soudu může opatrovník stejně jako dle §810 o.z. ke správě a užívání oprávněný dědic zcizovat nemovitosti a ošacení, postupovat pohledávky nebo přijímat od dlužníků peníze, pokud tato opatření byla nařízena v posledním pořízení, popřípadě jsou nutná k úhradě nákladů léčení a pohřbu nebo jiných nutných plateb, nebo k zamezení zřejmé újmy, zejména pokud není možné ošacení uložit bez nebezpečí vzniku škody nebo nepoměrných nákladů. Z tohoto důvodu pak může nejen pozůstalostní soud, nýbrž i soud, který provedl úmrtní zápis nařídit dražbu a věci, které nemohou být uschovány mohou být prodány i pod odhadní cenou.[70]

Při správě a zastupování pozůstalosti je opatrovník oprávněn a zároveň též povinen zastupovat pozůstalost ve všech majetkoprávních sporech. K podání žaloby v zájmu majetkové podstaty pozůstalosti nebo uzavření smíru opatrovníkem při zastupování pozůstalosti se vyžaduje vždy schválení pozůstalostním soudem (§129 nesporného patentu). Ke zjištění stavu dluhů má opatrovník právo dle §813 o.z. požádat soud o svolání pozůstalostních věřitelů, stejně tak bude opatrovník při předlužení pozůstalosti oprávněn podat návrh na vstup do konkurzu.

O své činnosti je povinen opatrovník vypracovat pozůstalostnímu soudu závěrečný účet. Jak je již uvedeno výše, jeho postavení se neodvozuje od osob dědiců a vůči dědicům jako takovým si má zachovat odstup. Opatrovník pozůstalosti se má starat o zachování pozůstalostního jmění pro dědice, nikoli o to, co kterému konkrétnímu dědici připadne. To je také jeden z důvodů, proč nemůže podat za dědice dědickou přihlášku, neboť tím by zasahoval do jejich rozhodovací pravomoci a překročil své postavení pečovatele o majetek.

Opatrovník pozůstalosti ručí dědicům za škodu, která vznikla na majetku pozůstalosti v důsledku jeho zaviněného chování. Naproti tomu neodpovídá za škodu vzniklou věřitelům, neboť vůči nim není v žádném bezprostředním právním vztahu. Z

[70] Viz §145 nesporného patentu

toho, že se na něj nahlíží jako na zákonného zástupce pozůstalosti, má věřitelům ručit za zavinění přiměřeně dle §1313a o.z.[71]

Opatrovník pozůstalosti má nárok na náhradu nákladů, které ve prospěch spravovaného majetku vynaložil, a dále na přiměřenou odměnu. Dle §690 o.z. může také dědic u odkazy vyčerpané pozůstalosti žádat náhradu za své vynaložené náklady. S tím není v rozporu ani obecné ustanovení §1014 o.z.[72]

7. 3. 2. Opatrovník dědice

Opatrovník dědice má podstatně odlišné postavení a úlohu v dědickém řízení než opatrovník pozůstalosti. Tento opatrovník se povolává v případech, kdy je sice soudu osoba dědice známá, avšak místo jejího pobytu není soudu známo. Dle §131 nesporného patentu má opatrovník vyhledat dědice a vyrozumět jej o dědickém nápadu a uplyne-li marně roční lhůta, pak jeho jménem podat dědickou přihlášku. Při ustavování opatrovníka dědice se použijí jinak obecná pravidla o.z. pro ustavení opatrovníka nepřítomného a neznámého účastníka právních úkonů.

Opatrovník dědice může být sice zároveň pověřen správou majetku nepřítomného dědice, avšak pozůstalostní jmění je až do jeho odevzdání soudem stále majetkem pozůstalého. Se správou a zastupováním ležící pozůstalosti nemá opatrovník dědice jako takový nic společného – stejně tak není opatrovník pozůstalosti oprávněn zastupovat dědice a jeho jménem podávat dědickou přihlášku.

Opatrovnictví dědice neznámého pobytu dle §77 bodu 2 ve spojení s §131 nesporného patentu se od opatrovníka ustaveného v dědickém řízení nezletilým nebo

---

[71] KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 80

§1313a o.z. uvádí, že ten, kdo je jinému zavázán k plnění, ručí za zavinění svého zákonného zástupce jako za své vlastní.

[72] K opatrovníkovi pozůstalosti srovnej ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 543 – 552, KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 77 – 80 a uvedená ustanovení nesporného patentu

chráněným dědicům, vyskytne-li se kolize mezi jejich zájmy a zájmy jejich zákonných zástupců (§77 bod 2 nesporného patentu), liší snad pouze v důvodu jejich ustavení.

V praxi může s ohledem na povinnost ustanovit opatrovníka pozůstalosti v případech dědiců neznámých a nezaujatých a povinnosti jmenovat opatrovníka dědicům, jejichž pobyt není znám, nastat případ, že soud povolá oba „druhy" opatrovníků. Pokud pak nebude obava z kolize v zájmech pozůstalosti a dědice (např. v případě, že nepřítomný dědic je zároveň jediným dědicem), může soud soustředit opatrovnictví pozůstalosti a opatrovnictví dědice v rukou jedné osoby.

7. 3. 1. Procesní zastoupení ležící pozůstalosti

Pokud postrádá procesně nezpůsobilá strana zákonného zástupce, pak jí bude k vykonání potřebného procesního úkonu soudem ustanoven. Tak tomu bude i v případě, že ležící pozůstalost postrádá v konkrétním procesu oprávněného zástupce (např. pozůstalostní soud ještě nesvěřil správu a užívání pozůstalosti dědicům). Z tohoto důvodu jí také bude soudem, u kterého dané řízení probíhá, ustanoven opatrovník. Takovýto opatrovník je však oprávněn zastupovat pozůstalost pouze v daném řízení a navíc pouze po dobu, než bude ležící pozůstalosti ustanoven pozůstalostním soudem zákonný zástupce. Procesní opatrovník je podřízen pouze soudu, který ho do této funkce ustanovil.

Opatrovníka pro daný proces je třeba odlišit od opatrovníka pozůstalosti, který je jmenován pozůstalostním soudem. Ten, jakmile bude jmenován opatrovník pozůstalosti nebo pokud bude správa a zastupování pozůstalosti svěřena pravděpodobným dědicům, postrádá na významu a nebude dále povolán. Z toho ale nelze vyvodit závěr, že s nástupem zákonného zástupce funkce opatrovníka v řízení automaticky zaniká. Bude potřeba, aby tohoto úkolu byl procesním soudem zproštěn.[73] Popsaný případ byl judikován také v roce 1934 NS: *„Působnost opatrovníka neujaté pozůstalosti ve sporu proti ní nepřestává tím, že se k pozůstalosti přihlásil dědic a že byla jeho přihláška*

[73] K výše uvedenému srovnej KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 81 – 82

přijata na soud, nýbrž opatrovník zůstává zákonným zástupcem pozůstalosti, dokud přihlášený dědic sám nevstoupí do sporu.“[74]

K výše uvedené problematice opatrovnictví stojí za zmínku také rozhodnutí NS z roku 1932. V něm se NS k nutnosti ustanovení opatrovníka pozůstalosti vyjádřil takto: *„Vystupovala-li jako žalobce výslovně pozůstalost, nikoliv dědic svým jménem, bylo jí, nebylo-li dědické přihlášky, ustanoviti opatrovníka. Tuto vadu nedostatku zastoupení lze odstraniti (§6 c.ř.s.), třebas byl žalobní nárok přenechán již věřiteli namísto placení.“* [75]

[74] Rozhodnutí NS sp. zn. R I 1338/34 ze dne 13. prosince 1934 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník šestnáctý (od čísla 13716), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1935, judikát uveřejněn pod číslem 14031

[75] Rozhodnutí NS sp. zn. R II 371/32 ze dne 7. října 1932 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník čtrnáctý (od čísla 11781), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1933, judikát uveřejněn pod číslem 11967
V dané věci zůstala po zemřelé pohledávka vůči žalovanému, která však zdaleka nedosahovala výše pozůstalostních dluhů. Z tohoto důvodu také manžel zůstavitelky, jako jediný dědic pozůstalost odmítl a nepodal dědickou přihlášku. Pozůstalost žalovala zaplacení pohledávky na dlužníkovi, jejím jménem však vystupoval manžel zůstavitelky, který však nebyl oprávněn ji zastupovat, neboť se rozhodl přenechat pozůstalost věřitelům. Pozůstalosti, ačkoli byla sama procesně nezpůsobilá, nebyl soudem ustanoven opatrovník. Soud první instance žalobu zamítl, odvolací soud pak rozsudek soudu prvního stupně zrušil i s předchozím řízením a odmítl žalobu. Své rozhodnutí odůvodnil zmatečností předcházejícího řízení s tím, že pozůstalost nebyla procesně zastoupená. Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a uložil odvolacímu soudu, aby řízení doplnil a ve věci znovu rozhodl. Ve svém odůvodnění se sice přiklonil k tomu, že pozůstalost jako osoba procesně nezpůsobilá měla být zastoupena zřízeným opatrovníkem, nepřiklonil se však k názoru odvolacího soudu, že šlo v danou chvíli v řízení o vadu nezhojitelnou.

8. Postavení dědice s ohledem na vztah k ležící pozůstalosti

Obě prvé věty §547 o.z., že dědic, jakmile přijme dědictví, představuje osobu zůstavitele a ve vztahu k třetí osobě pak představují osobu jedinou, dávají návod, jak má být s pozůstalostí po nástupu dědice zacházeno a jak má být na něj nahlíženo. Naproti tomu poslední věta tohoto ustanovení, a sice to, že před přijetím dědicem se na pozůstalost hledí tak, jako by byla dosud v držení zemřelého, nám odpověď na vztah mezi dědicem po podání dědické přihlášky a ležící pozůstalostí v tomto mezičase nedává.

Dokud žadatel o dědictví neprokáže soudu dostatečně svůj dědický titul a soud jej neuzná právoplatným dědicem, nemá přihlášený dědic postavení dědice a ve vztahu k třetím osobám vystupuje pouze jako zákonný zástupce pozůstalosti. Právoplatným dědicem se pak stane až v okamžiku, kdy soud sezná jeho dědickou přihlášku jako dostatečně doloženou, neobjeví-li se jiná překážka, a pozůstalost mu odevzdá. §797 o.z. ostatně poukazuje na to, že se nikdo nesmí svémocně bez soudní ingerence ujmout dědictví.

V okamžiku podání dědické přihlášky však ještě není vůbec jisté, že soud této osobě pozůstalost odevzdá. Může se například v rámci dědického sporu ukázat, že povolání osoby bylo neoprávněné. Z tohoto důvodu se mi jeví jako nanejvíc praktické, že si pozůstalost zachovává své samostatné a nezávislé postavení.

V mezičase mezi odevzdáním dědické přihlášky a odevzdáním pozůstalosti však potřebuje pozůstalost správu a zastoupení. Sama totiž může, jak bylo dříve uvedeno, nabývat pouze práv a vstupovat do povinností, ke kterým nepotřebuje součinnost svého subjektu. Přihlášený dědic je zpravidla nejvhodnější osobou k plnění těchto úkolů. Výše již bylo pojednáno o prozatímní správě pozůstalosti a o ustavení opatrovníka pozůstalosti v případech, kdy zde není dědice, který by ji zastupoval. Na přednost správy dědicem také poukazuje §810[76] o.z., dle kterého soud přenechá správu a užívání pozůstalosti přihlášenému dědici, pokud dostatečně soudu prokáže své dědické právo, .

[76] *„Vykáže-li dědic, nastupuje dědictví, dostatečně své dědické právo, budiž mu ponechána správa a užívání pozůstalosti*.“

Tuto definitivní správu pozůstalosti svěří dědici pozůstalostní soud zvláštním usnesením, pokud po odevzdání dědické přihlášky budoucí dědic dostatečně soudu osvědčil, že mu uvedený dědický titul svědčí. Také §145 první věta se vyslovuje pro svěření obstarávání a správy pozůstalosti pravděpodobnému dědici či jeho zákonnému zástupci s poukazem na §810 o.z.. Stejně se k dané věci postavil i v roce 1923 NS: *„Obstarávání a správa pozůstalosti může býti přenechána jen dědici, který se byl k dědictví přihlásil a prokázal právní důvod dědění.“*[77] V tomto případě pak má delát na svěření správy pozůstalosti zároveň právní nárok, a to bez ohlednu na jeho způsobilost k právním úkonům či na jiné jeho osobní vlastnosti. Ostatně NS k tomu roce 1933 judikoval následující: *„Správu pozůstalosti (§810 ob. z. obč., §145 nespor. říz.) jest svěřiti každému dědici, jenž se přihlásí k pozůstalosti a jehož dědické právo jest pořádně vykázáno, i když jest takových dědiců více. Pozůstalostnímu soudu nenáleží rozhodovati, který z přihlásivších se a vykázaných dědiců má býti pověřen správou pozůstalosti, nýbrž má svěřiti správu pozůstalosti všem přihlášeným a vykázaným dědicům. Je-li několik dědiců, jsou jejich práva omezena jen stejnými právy spoludědiců a platí tu předpisy o správě společného majetku (§§833 a násl. ob. z. obč.). Dědic nemůže býti vyloučen ze správy proto, že pro stáří nemůže konati cesty a nebydlí v blízkosti pozůstalostního majetku, ani proto, že druhý dědic jest spoluvlastníkem polovice pozůstalostní nemovitosti. K rozhodnutí o přenechání správy pozůstalosti je třeba, aby soud nejprve rozhodl o dědických přihláškách.“*[78]

Oproti opatrovníku pozůstalosti má navíc správou pověřený dědic oprávnění pozůstalost užívat. V ostatních ohledech je jeho postavení prakticky shodné s postavením opatrovníka pozůstalosti. Stejně jako opatrovník pozůstalosti musí dědic žádat pozůstalostní soud o povolení k zcizení nemovitosti do pozůstalosti náležejících, ke zřízení zástavního práva k pozůstalosti či jiných dispozic zasahujících do majetkové podstaty pozůstalosti. V právních vztazích, kde figuruje pozůstalost, nevystupuje svým jménem, nýbrž jménem pozůstalosti. Pokud zastupuje pozůstalost proti pozůstalostním

[77] Judikát uveřejněn ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2136 do 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1925, judikát uveřejněn pod číslem 2164

[78] Judikát uveřejněn ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník patnáctý (od čísla 12253 do 13166), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1933, judikát uveřejněn pod číslem 11463

věřitelům, pak ti mohou své pohledávky vymáhat pouze na pozůstalosti (na osobě dědice až po odevzdání pozůstalosti). Shodně se vyjádřil NS v rozhodnutí z roku 1922: *„Až do odevzdání pozůstalosti může býti zůstavitelův dluh vymáhán na dědici, i když se přihlásil k dědictví bez výhrady, jen ze jmění pozůstalostního a nikoliv též z jeho jmění.“*[79] Podobné rozhodnutí NS z roku 1923 uvádí: *„Do odevzdání pozůstalosti jest přihlášený dědic pouze zástupcem pozůstalosti a nelze se na něm (osobně) domáhati vydání věcí, které jsou v pozůstalosti.“*[80] Stejně, jako nemůže pozůstalostní věřitel po dědici v období delace žádat přímé uhrazení zůstavitelovy pohledávky, tak ani dědic nemůže proti svému vlastnímu věřiteli v tomto období započíst zůstavitelovu pohledávku.[81]

Pokud podá dědickou přihlášku více dědiců, pak soud udělí správu a užívání pozůstalosti všem takto přihlášeným dědicům. Přihlášení dědicové pak tvoří tzv. společenství dědiců (§550 věta první o.z. [82]). Společenství dědiců zastupuje pozůstalost navenek, k tomuto účelu si mohou zvolit společného zmocněnce. K dispozici s pozůstalostí je třeba souhlasu všech dědiců, co se týče dispozice s jednotlivými podíly jednotlivců a jejich užívání, jsou v ní účastníci společenství dědiců omezeni pouze spoluužívacími právy ostatních. Ve věcech řádné správy se rozhoduje většinovým způsobem počítáno dle dědických podílů. K problematice společného zastupování pozůstalosti v soudních řízeních se vyjádřil NS v roce 1932 takto: *„Žalovanou pozůstalost zastupují zpravidla ve sporu všichni přihlášení dědicové. Od této zásady jest úchylka v případech, kde někteří z dědiců žalobní nárok uznali, kdež stačí zastoupení*

[79] Rozhodnutí NS sp. zn. R I 179/22 ze dne 14. února 1922 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník čtvrtý (od čísla 1393 - 2135), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1924, judikát uveřejněn pod číslem 1487
To, že se dědic přihlásil k dědictví bezvýjimečně nemá dle mínění Nejvyššího soudu vliv na vztah pozůstalosti a dědice v delačním období. Teprve odevzdáním pozůstalosti pomíjí pozůstalost jako zvláštní podmět a jmění dědice se slučuje s jměním zůstavitele.

[80] Rozhodnutí NS sp. zn. Rv I 1310/23 ze dne 20. prosince 1923 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2750 - 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1925, judikát uveřejněn pod číslem 3328
V odůvodnění tohoto rozhodnutí uvádí Nejvyšší soud, že do odevzdání pozůstalosti zůstává přihlášený dědic pouze zástupcem pozůstalosti a jeho postavení je v podstatě postaveno na roveň opatrovníku pozůstalosti.

[81] *„Před odevzdáním pozůstalost nemůže dědic proti svému věřiteli namítati kompensací pohledávku pozůstalosti.“* Rozhodnutí NS sp. zn. Rv I 1215/23 ze dne 13. prosince 1923 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2750 - 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1925, judikát uveřejněn pod číslem 3299

[82] *„Několik dědiců pokládá se vzhledem k jejich společnému právu dědickému za osobu jedinou.“*

dědici, kteří nárok neuznali. Z toho, že jeden z dědiců vystoupil proti pozůstalosti žalobou, vyplývá, že dluh pozůstalosti uznává a není třeba, aby zastupoval pozůstalost ve sporu. Opatrovníka by bylo třeba, kdyby tu vůbec nebylo dědiců, kteří by byli zástupci pozůstalosti."[83] Dle soudní praxe tedy to, že v konkrétním případě nebude pozůstalost zastoupena všemi dědici, nezpůsobuje její procesní nezpůsobilost a soud ustanoví opatrovníka pozůstalosti teprve když nebude k zastupování pozůstalosti ani jednoho dědice. [84]

[83] Rozhodnutí NS sp. zn. R I 536/32 ze dne 9. září 1932 publikováno ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník patnáctý (od čísla 11781), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1932, judikát uveřejněn pod číslem 11866

[84] K této kapitole srovnej ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 64 - 67, 538 – 543, KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 80 - 84 a uvedená ustanovení nesporného patentu

III. Rakouská právní úprava

9. Základní instituty rakouského dědického práva

Právní úprava dědického práva je v Rakousku rozdělena mezi dva právní předpisy. Hmotněprávní úprava je obsažena v ABGB, postup v dědickém řízení je pak upraven v Außerstreitgesetz (dále jen AußStrG) - do podoby zákona převedený císařský patent z 9. srpna 1854 č. 208 ř.z.. Od 1. ledna 1812, kdy ABGB nabyl účinnosti, nedoznal v oblasti dědického práva příliš velkých změn. I to svědčí o kvalitě této úpravy, která vychází v oblasti dědického práva z římskoprávních institutů. Ačkoli jde o právní předpis relativně starý, tak svými myšlenkami odpovídá potřebám moderní společnosti. Na našem území pozbyl ABGB účinnosti k 31. prosinci 1950, neboť nevyhovoval představám budující se socialistické společnosti.

V následující kapitole se pokusím popsat základní instituty rakouského dědického práva, jejichž přiblížení, jak doufám, pomůže i lépe pochopit předcházející část této práce.

Základní, a dle mého názoru též nejdůležitější, myšlenkou rakouského dědického práva je, že se dědictví nenabývá okamžikem smrti zůstavitele (jak je tomu např. v českém právním řádu), nýbrž až platným soudním odevzdáním pozůstalosti dědici. Smrt zůstavitele tedy znamená pro budoucí dědice pouze možnost nabytí dědictví, pro které je však nezbytný jeho aktivní zájem. Smrt zůstavitele představuje nápad dědictví (tzv. *delaci* dědictví), kdy soud povolává jednotlivé osoby a nabízí jim přijetí pozůstalosti a zároveň je vyzývá, aby ve stanovené lhůtě podaly dědické přihlášky. Dědictví pak může soud odevzdat pouze tomu, kdo takovou přihlášku podal a jehož dědický titul je náležitě prověřen. Vlastníkem pozůstalosti se pak dědic stává až s účinností odevzdací listiny. V mezidobí mezi smrtí zůstavitele a nabytím dědictví se pozůstalost označuje jako ležící. K problematice nabývání dědictví a ležící pozůstalosti na tomto místě odkáži na předcházející část, neboť, jak již bylo několikrát uvedeno, současná rakouská právní úprava se v oblasti dědického práva prakticky neliší od české

do účinnosti zákona č. 141/1950. Případným odlišnostem pak budou věnovány následující kapitoly.

Ne každý si může nárokovat pozůstalost. Aby se osoba stala dědicem, musí mít předně právní důvod – ABGB počítá se 3 právními důvody: dědickou smlouvou, závětí a zákonem (viz. dále). Dále se daná osoba musí sama dožít nápadu dědictví, tedy přežít zůstavitele. Pokud je povolaným dědicem právnická osoba, tak i v rakouském právu platí, že musí v okamžiku dědického nápadu existovat. V neposlední řadě pak musí být osoba dědice způsobilá dědit. U dědické nezpůsobilosti rozlišuje rakouská nauka mezi absolutní dědickou nezpůsobilostí a relativní dědickou nezpůsobilostí. Absolutně nezpůsobilý je předně ten, kdo se svého dědického práva vzdal.[85] Cizinci jsou v Rakousku absolutně nezpůsobilí dědit v případě, pokud ani Rakušané nejsou v domovském státě této osoby oprávněny dědit. K relativním důvodům dědické nezpůsobilosti patří „těžké pochybení“ proti osobě zůstavitele[86] či zásahy do jeho poslední vůle. Dědická nezpůsobilost účinkuje ze zákona, aktu zůstavitele se nevyžaduje. Účinek pak trvá potud, než dané osobě zůstavitel odpustí. Pokud jde o nezpůsobilého dědice, který je povolán na základě dědické posloupnosti, pak na jako místo nastupují jeho potomci.

Jak je již uvedeno výše, rakouské právo zná tři právní důvody dědění. Jsou jimi dědická smlouva, závěť a zákon pro případ, že zůstavitel nevyužil některé z předchozích dvou možností pro své poslední pořízení. Dědění z různých dědických titulů vedle sebe je v zásadě možné. Od pozůstalosti je třeba odlišovat institut odkazu. Pod odkazem se rozumí jednotlivá věc, soubor věcí, právo apod., které zůstavitel odkázal odkazovníku (viz dále). Odkazovník se nepovažuje za dědice a jeho nárok vůči dědicům na vydání předmětu odkazu má obligační charakter.

[85] Zřeknutí se dědického práva upravuje §551 ABGB. Jde o smlouvu uzavřenou mezi budoucím zůstavitelem a předpokládaným dědicem ve formě notářského zápisu či soudního protokolu, jejímž předmětem je vzdání se celé pozůstalosti či pouze její části buď obecně, nebo ve prospěch jiné osoby. Také je možné vzdát se možnosti dědění ze zákona a u testamentární posloupnosti nechat rozhodnutí na zůstaviteli. Poslední věta §551 pak uvádí, že pokud není ve smlouvě stanoveno jinak, vztahuje se její účinek i na potomky vzdávajícího se dědice.

[86] Dědic se dopustil úmyslného trestního jednání proti zůstaviteli, jehož trestní sazba je vyšší než rok odnětí svobody. Jako platný důvod dědické nezpůsobilosti obsahuje v §543 ABGB stále ještě i případy, kdy se dotyčný dopustil cizoložství a svůj čin na soudě doznaly či bylo soudně prokázáno.

9. 1. Dědická smlouva

Dědická smlouva může být uzavřena pouze mezi manžely. Může se týkat celé pozůstalosti nebo pouze její části. Dědická smlouva je na rozdíl od testamentu dvoustranný právní úkon, ve kterém jeden manžel druhému slibuje určitou část pozůstalosti a druhý manžel tento slib přijímá. Podrobnější úprava k dědickým smlouvám pak je obsažena v části ABGB týkající se manželských smluv.[87]

9. 2. Testamentární dědická posloupnost a související instituty

Legální definici posledního pořízení obsahuje ABGB v §552, kdy jej charakterizuje jako „*projev vůle zůstavitele, kterým zůstavitel jedné nebo více osobám pro případ smrti odvolatelně zůstavuje své jmění nebo jeho část*.“ ABGB pak ještě dále rozlišuje dvě formy posledního pořízení a to závěť a dovětek; závěť je takové poslední pořízení, ve kterém je ustanoven dědic, dovětek pak tvoří zbytkovou kategorii jiných opatření.

Závěť je ryze osobním projevem vůle zůstavitele. Projev vůle musí být osobní, učiněný při plných smyslech zůstavitele a z jeho svobodné vůle prosté donucení. Musí být určitý, učiněný s rozvahou a vážně, nikoli podvodně a prosten podstatného omylu.[88]

Způsobilá zřídit testament není osoba s nedostatkem příčetnosti, osoba nezletilá mladší 18ti let může učinit testament pouze ve formě ústního prohlášení před soudem. Ten komu byl soudem ustanoven opatrovník může testovat pouze ústně před soudem či notářem. Soud musí přitom přiměřeně přezkoumat, že projev poslední vůle je učiněn svobodně a s rozmyslem.[89] K důvodům „*nezpůsobilosti pořizovací*“ ABGB dále řadí podstatný omyl. Za podstatný omyl se v tomto případě považuje pouze omyl v osobě obmyšleného a ve věci, kterou chce zůstavitel odkázat. Naproti tomu, k omylu v pohnutce zůstavitele se nepřihlíží. Poslední zákonné omezení ve způsobilosti pořizovat závěť se týká příslušníků řeholních řádů. Ti mohou testovat pouze

[87] Srovnej §602 ABGB
[88] Náležitosti projevu vůle u testamentu upraveny v §564 a §565 ABGB
[89] Původní úprava ABGB obsahovala omezení způsobilosti toho, kdo byl soudně prohlášen za marnotratníka. Ten mohl testovat pouze ohledně poloviny svého majetku, druhá polovina byla vyhrazena dědicům zákonným.

v případech, kdy toto právo bylo řádu uděleno zvláštním povolením. Pro platnost závěti je určující, že její zřizovatel splňoval zákonné podmínky v době jejího pořízení. Pozdější ztráta způsobilosti nezpůsobuje její neplatnost, naproti tomu pokud závěť nesplňovala zákonné podmínky při jejím zřízení, nemůže být tento nedostatek později zhojen.[90]

Závěť je sice čistě osobním projevem vůle, zůstavitel je i přesto ve své vůli do jisté míry omezen právem nepominutelných dědiců k povinnému dílu. Dle §762 jsou osobami, které musí do posledního pořízení zůstavitel zahrnout, jeho potomci (na jejich místo popřípadě nastupují vnuci zůstavitele), pokud jich není, tak své rodiče, a dále osobu manžela. Pokud se tak nestane, nastává posloupnost proti testamentu. Dětem a manželovi náleží každému polovina toho, co by jim připadlo v případě zákonné posloupnosti, ve vzestupné lilii pak povinný díl tvoří jednu třetinu. Pokud zůstavitel zamýšlí odejmout svým neopomenutelným dědicům jejich povinný díl, musí k tomu využít institutu vydědění. To je však možné pouze ze zákonem stanovených důvodů (§768 a.n. ABGB). Tak je možné tyto dědice vydědit v případě, že zůstaviteli neposkytli povinnou pomoc, pokud byli odsouzeni pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody ve výši dvaceti let či doživotí a v případech, kdy vedou způsob života odporující dobrým mravům. U manžela je pak ještě zvláštním důvodem případ, kdy manžel hrubým způsobem nedostál povinnosti manželské podpory. Zajímavé je, že příčina vydědění dle §771 ABGB musí být vždy dokázána dědicem, nezáleží přitom, zda ji zůstavitel výslovně vyjádřil či nikoli. Listinu o vydědění je možné zřídit ve stejné formě jako poslední pořízení, k pozbytí účinků musí být výslovně odvolána. Zajímavou možnost zůstaviteli dává §773a ABGB, který mu umožňuje krátit povinný díl o polovinu v případě, že s nutným dědicem nikdy neudržoval bližší vztah.

Po formální stránce může mít závěť dále uvedené formy. Pro první 4 formy platí, že jde o závěti mimosoudní písemné.[91]

1) Holografní závěť je závěť psaná vlastní rukou bez nutnosti přítomnosti svědků. K její platnosti je pouze třeba, aby ji zůstavitel sepsal vlastní rukou a

[90] Způsobilost k posledním pořízením a doba platnosti pořízení je upravena v §566 - §576 ABGB

[91] Původní znění ABGB obsahovalo i možnost mimosoudní ústní formy závěti. Ta vyžadovala aby byl projev poslední vůle zůstavitele učiněn ústně za současné přítomnosti 3 svědků. U této formy závěti mohl kdokoli, kdo měl na tom zájem žádat potvrzení posledního pořízení přísežnou výpovědí těchto 3 svědků. Pokud nemohl jeden ze svědků přísežně vypovídat, stačila výpověď zbývajících 2, ale v případě, že nebylo možné takto vyslechnout alespoň 2 svědky, stávala se závěť neúčinnou. Tato forma byla z ABGB s účinností k 1. lednu 2005 odstraněna.

vlastnoručně ji podepsal. Den, místo a rok sepsání závěti nejsou obligatorními náležitostmi této formy testamentu, avšak ABGB jejich použití výslovně doporučuje.

2) Alografní závěť, kterou zůstavitel nechal sepsat někým jiným, musí zůstavitel alespoň vlastnoručně podepsat. K platnosti této formy závěti se dále vyžaduje, aby byla podepsána 3 svědky, z nichž alespoň u dvou je vyžadována současná přítomnost. Spis také musí výslovně obsahovat prohlášení, že se jedná o poslední vůli zůstavitele. Svědkům závěti přitom nemusí být její obsah znám.
3) O závěti zůstavitele, který nemůže psát platí to, co bylo řečeno v bodě 2. Namísto vlastnoručního podpisu se využívá znamení ruky učiněné za přítomnosti všech 3 svědků. ABGB připojuje k této formě závěti doporučení, aby jeden ze svědků připojil pod znamení jméno zůstavitele, aby se předešlo pozdějším sporům.
4) V případech, kdy zůstavitel nemůže číst, se u mimosoudní písemné formy závěti vyžaduje, aby jeden ze svědků přečetl obsah závěti za současné přítomnosti zbylých dvou, kteří svým podpisem stvrdili, že obsah spisu je shodný s vůlí zůstavitele. Sepisovatel závěti může být jejím svědkem, nemůže však být jejím předčitatelem.
5) Veřejná forma závěti může být učiněna buď písemně nebo ústně před soudem.[92] U písemné formy tohoto testamentu je toliko vyžadováno, aby byla závěť vlastnoručně podepsána a osobně odevzdána soudu, spis obsahující závěť je pak úředně zapečetěn a o jednání je sepsán protokol. O obsahu ústně učiněné závěti před soudem je sepsán protokol. [93]

Zvláštním druhem závěti je pak společná závěť manželů, jejíž právní úprava je obsažena v ABGB v rámci manželských smluv. O smlouvu v pravém slova smyslu se však nejedná, neboť tento právní úkon nemá charakter smlouvy, nýbrž má charakter posledního pořízení. K této závěti jsou oprávněni pouze manželé, popř. i snoubenci s odloženou účinností ke vzniku manželství. V ní se ustanoví za dědice buď navzájem nebo si jako dědice mohou vybrat i osobu třetí. Po formální stránce může mít společná závěť manželů jakoukoli z výše uvedených forem. U holografií formy se vyžaduje, aby každý z manželů napsal svůj text a aby jej podepsal.

[92] Dle §70 a.n. rakouského notářského řádu je k sepsání veřejné formy testamentu oprávněn také notář.
[93] K vnějším formám testamentu více §577 -§590 ABGB

Existují situace, ve kterých může být učiněno posledního pořízení s určitými úlevami. Jedná se o případy posledního pořízení, kdy zůstaviteli bezprostředně hrozí nebezpečí, že zemře nebo že ztratí testovací způsobilost. ABGB obsahuje úpravu privilegovaných testamentů. Zde může být poslední vůle učiněna ústně nebo písemně, platnost je podmíněna současnou přítomností 2 svědků. Testament takto učiněný pak pozbývá platnosti po uplynutí 3 měsíců po odpadnutí nebezpečí. [94]

Pokud jde o svědky závěti, pak ABGB v §591 - § 596 uvádí, že nezpůsobilé svědčit při posledním pořízení jsou osoby mladší 18ti let, osoby, kterým brání nějaká překážka ve způsobilosti podat svědectví o určité formě testamentu, jakož i osoby, které nemluví zůstavitelovým jazykem. Svědkem testamentu nemůže být dále ani dědic nebo odkazovník, stejně tak jako jeho manžel, rodiče, děti, sourozenci a osoby s ním sešvagřené ve stejném stupni, a dále ti, kteří jsou zaměstnaní v jeho domě.

Po obsahové stránce má poslední pořízení obsahovat určení dědiců a velikost jejich podílů. Pokud není velikost podílů jednotlivých dědiců určena, platí, že jsou shodné. S dědickými podíly také úzce souvisí otázka jejich přirůstání, pokud se některý dědický podíl uvolní. Zde se rakouské právo řídí dle zákonem určených pravidel[95], a to následovně. Pokud dědicové ze závěti dědí bez určení podílů rovnými díly a některý do svého podílu nenastoupí, pak uvolněný podíl připadne ostatním. Pokud je ale některým dědicům určena přesná velikost podílu a jiní jsou v testamentu určeni bez velikosti podílu a dědic bez určení podílu dědictví nenabude, pak bude jeho díl rozdělen mezi dědice, jejichž podíl také nebyl určen. A konečně, dědic, který byl ustavený v posledním pořízení určitým podílem, nikdy nemá právo na přírůstek uvolněného podílu. V tomto případě připadne uvolněný podíl dědicům ze zákona.

Poslední pořízení může dále obsahovat podmínku, lhůtu nebo příkaz, které ve svém důsledku mohou omezit postavení dědice. U podmínek se dle okolností rozlišuje mezi podmínkou kladnou a zápornou (dle toho, zda okolnost nastat má či nemá) či rozvazovací a odkládací (u odkládací podmínky zůstavené právo dědic nabude až jejím splněním, u rozvazovací pak jejím splněním zůstavené právo pozbude). Základní požadavek u podmínky je, aby byla možná a dovolená. U doložek času (§704 a.n.

[94] Původně se ustanovení ABGB o úlevách týkalo případů testamentů učiněných během plaveb na lodi a učiněných na místech, která uchvátil mor či jiná nakažlivá choroba. Zcela zvláštní kapitolu tvořily testamenty vojenské, které se řídily dle vojenských předpisů. K současné úpravě srovnej §597 ABGB
[95] Srovnej §560 - §564 ABGB

ABGB) je rozhodné její určení. Pokud není jisto, zda určená doba nastane či ne, pohlíží se na takové časové omezení jako na podmínku. Pokud je však jisté, že doložkou určený čas nastane, odloží se přechod zůstaveného práva na určenou lhůtu. Příkaz v posledním pořízení (§709 a.n. ABGB) je v podstatě jednostranné nařízení, aby dědic či odkazovník naložil s pozůstalostí určitým způsobem či něco jiného vykonal či se konání naopak zdržel.

Zůstavitel může také v posledním pořízení povolat náhradního dědice osobě, kterou jako svého dědice v posledním pořízení povolal, a to pro případ, že jím zvolený dědic z nějakého důvodu dědictví nenabude[96] (§604 ABGB). Tato forma náhradnictví bývá teorií označována jako obecné náhradnictví. Takto povolaný náhradní dědic má pak přednost před přirůstáním uvolněného dědického podílu i před dědici ze zákona. Rakouské právo však krom obecného náhradnictví zná i tzv. „svěřenské náhradnictví“ [97] (§608 a.n. ABGB). Zde se jedná o případ, kdy zůstavitel určí v posledním pořízení svému dědici (označovaný jako fiduciář) dalšího dědice (fideikomisař), kterému má po své smrti či v jiných případech[98] dědic přenechat zůstavený majetek. Fideikomisař má postavení dědice zůstavitele a od něj taky odvíjí své postavení. Co se týče omezení zůstavitele v určení fideikomisařů, tak jejich řada není ABGB nikterak omezena v případě, že se jedná o současníky zůstavitele. Pokud však takto určení náhradní dědicové ještě v době sepsání posledního pořízení nejsou narozeni, pak je zůstavitel v jejich určení vzhledem k současníkům omezen na druhý stupeň u věcí movitých resp. na první stupeň u věcí nemovitých. Až do doby než se fideikomisař ujme svých práv má dědic omezené vlastnické právo s právy a povinnostmi požívatele věci.

Co se týče způsobů zrušení posledního pořízení, pak lze uvést následující:

1) Závěť bude zrušena vždy testamentem novým. Starší testament nebude zrušen pouze v případě, že nový výslovně vymiňuje, že má dřívější zůstat v platnosti. Oba testamenty pak mohou vedle sebe obstát.
2) Zůstavitel také může svůj testament odvolat. Ústní odvolání testamentu má přitom stejné obsahové náležitosti jako ústní testament.

[96] Např. nepodá dědickou přihlášku či zemře bez vlastních dědiců.
[97] Též označováno jako fideikomis, německy pak „*fideikommissarische Substitution*“
[98] Jako příklad jiného případu lze uvést např. dosažení zletilosti či to, že dědic nebude mít vlastní potomky.

3) Testament je také zrušen, pokud je zůstavitelem zničen. Za zničení závěti se přitom považuje i přeškrtnutí podpisu zůstavitele.

Nakonec testament také zaniká z faktických příčin, kdy žádný dědic ani případně povolaný náhradník není způsobilý dědit.

9. 3. Zákonná dědická posloupnost

Zákonná dědická posloupnost se uplatní v případě, že ohledně alespoň části pozůstalosti nebude rozhodnuto dle předcházejících dvou dědických titulů. I v rakouském právu tedy má subsidiární funkci. ABGB v §730 označuje za zákonné dědice manžela a ty, kteří jsou se zůstavitelem nejbližší třídou příbuzní. Odděleně je v zákoně pojednáno o dědickém právu příbuzných, kteří jsou řazeni do čtyř tříd, a zvlášť pak dědické právo přeživšího manžela.

První dědická třída je tvořena dětmi zůstavitele a jejich potomky. Děti zůstavitele dědí v této třídě rovným dílem. V případě, že některé dítě zemřelo před zůstavitelem, pak na jeho místo nastupují v rámci jeho podílu jeho potomci, potomci potomků atd.

Druhá třída nastupuje tehdy, pokud se k dědictví nepřihlásí žádný přímý potomek zůstavitele. Tvoří jí rodiče zůstavitele a jejich potomci. Pokud oba rodiče žijí, dělí se každý o polovinu pozůstalosti. Pokud jeden nežije, připadne jeho polovina jeho dalším potomkům. Ti mezi sebou dědí dle zásad první třídy. Zemřou-li oba rodiče, pak polovina připadající matce připadne jejím potomků, polovinu otcovu si rozdělí jeho potomci. Zemře-li jeden z rodičů bez dalších potomků, připadne celá pozůstalost druhému rodiči, nežije-li, tak jeho potomkům.

Ve třetí třídě dědí prarodiče zůstavitele a jejich potomci. Pozůstalost se rozdělí na polovinu připadající rodičům otcovým a polovinu připadající rodičům matky. Dále se v této třídě dědí dle stejných zásad jako u třídy předcházející.

Poslední dědická třída je tvořena praprarodiči, pokud není dědice třetí třídy. Dědům a bábám zůstavitelova otce připadne polovina pozůstalosti stejně jako dědům a bábám zůstavitelovy matky. Obě dvojice dědů a báb se dělí rovným dílem o polovici pozůstalosti. Není-li naživu jeden člen této dvojice, připadne jeho díl druhému. Pokud nežije ani jeden z dvojice, připadne její díl dvojici z jejich polovice. Pokud není nikoho

z prarodičů zůstavitelova rodiče, připadne tato polovice pozůstalosti prarodičům druhého rodiče.

Těmito čtyřmi třídami je výčet příbuzných, kteří se povolávají k dědictví ukončen. U povolávání dědiců platí, že dokud jsou zde příslušníci vyšší třídy či alespoň jeden z nich, nebude další třída povolána.

Dědické právo druhého manžela je obsaženo v §757 a.n. ABGB. Vedle dětí a jejich potomků dědí přeživší manžel třetinu pozůstalosti, vedle rodičů a sourozenců nebo vedle prarodičů zůstavitele dvě třetiny pozůstalosti. Jsou-li vedle prarodičů potomci zemřelých prarodičů, připadne manželovi i díl, který by připadl potomkům zemřelých prarodičů. To samé platí o dědickém podílu po zemřelých sourozencích. Ve zbývajících případech připadne manželovi celá pozůstalost. Nárok na dědický podíl po zemřelém manželovi nemá rozvedený manžel, který rozvod zavinil.[99] Stejně tak nemá nárok na dědický podíl manžel, pokud v okamžiku smrti zůstavitele byly u něj dány důvody k zaviněnému rozvodu manželství.

Pokud zde není zákonného dědice, připadne dle §760 ABGB pozůstalost státu.

9. 4. Odkazy

Poměrně velká pozornost je v rakouském právu věnována odkazům (§647-§694). O odkazu hovoříme tehdy, pokud zůstavitel v posledním pořízení odkázal odkazovníku určitou majetkovou hodnotu aniž by ho však ustanovil dědicem. Odkazovník tedy není univerzálním sukcesorem zůstavitele a nepodává proto ani dědickou přihlášku. Prakticky jediný požadavek, který se u odkazovníka vyžaduje je, že musí být způsobilý dědit (§649). Stejně jako u testamentárních dědiců, může i v případě odkazovníka určit zůstavitel jeho obecného i svěřenského náhradníka.

Předmětem odkazu mohou být dle §653 věci, práva, práce a ostatní obchody, které mají cenu. Odkaz může tvořit i největší část pozůstalosti. Většinou odkaz připadá k tíži všech dědiců, pokud zůstavitel nepověřil odkazem pouze některého dědice.

Právo na odkaz se nabývá okamžikem smrti zůstavitele. Tímto okamžikem vzniká odkazovníku obligační právo na vydání předmětu odkazu. Před odevzdáním

[99] V Rakousku se rozlišuje mezi tzv. zaviněným a nezaviněným rozvodem. Přítomnost zavinění rozvratu manželství má dalekosáhlé důsledky např. u vyživovací vinnosti rozvedených manželů.

dědictví směřuje tento svůj nárok proti pozůstalosti, po nabytí dědictví pak proti všem, popř. určeným dědicům. Ti jsou k plnění odkazu zavázáni společně a nerozdílně. Odkaz jednotlivých předmětů pozůstalosti a k nim se vztahující práva, drobnosti odkázané služebnictvu a zbožné odkazy jsou dle §685 splatné okamžitě po vzniku nároku, ostatní odkazy jsou splatné teprve po uplynutí jednoho roku od smrti zůstavitele. Od smrti zůstavitele má však odkazovník právo na úroky z odkazu, právo užívat jejich požitky a náleží mu jeho přírůstky. Odkazovník má také právo žádat zajištění odkazu za stejných podmínek, jako má toto právo věřitel pohledávky. Pokud není odkaz plněn, má právo domáhat se odkazovník jeho splnění žalobou na plnění.

Pokud je celé dědictví vyčerpáno odkazy, pak nemůže dědic žádat víc, než náhradu jím vynaložených nákladů. Pokud nebude chtít sám pozůstalost spravovat, bude jí ustanoven opatrovník.[100] Pokud nebude možné uspokojit z pozůstalosti všechny odkazy, pak se primárně uspokojí ty, které jsou určeny na výživu. V případě, že pozůstalost nestačí k úhradě pozůstalostních dluhů, jiných výloh a k vyřízení všech odkazů, přistoupí dědic k poměrným srážkám u spoluodkazovníků (§692).

9. 5. Darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti je upraveno v ABGB nikoli v rámci úpravy týkající se dědického práva, nýbrž je zahrnuta v §959 v rámci úpravy darování a v části věnované dědickému právu je prakticky jen odkaz na toto ustanovení. Darování věci jinému pro případ, že danou osobu přežije, má velice blízko k odkazům. Pokud splní předepsané náležitosti, bude ostatně považováno za odkaz. Za darovací smlouvu bude považováno pouze v případě, že obdarovaný takovýto dar s výhradou smrti přijme a zároveň mu dárce doručí písemnou listinu, ve které se výslovně vzdává svého práva odvolat dar. Na rozdíl od odkazu však darování pro případ smrti není projednáváno v rámci dědického řízení.[101]

[100] §690 ABGB

[101] K současné rakouské právní úpravě v rakouském právním řádu srovnej WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000 s. 393 - 525 a BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001. s. 5 – 77

10. Ležící pozůstalost v rakouském právu

Zatímco v českém právním řádu byla s účinností zákona č.141/1960 konstrukce nabývání dědictví až soudním odevzdáním a s tím spojená konstrukce ležící pozůstalosti opuštěna, v rakouském právu přetrvává dodnes. Rakouské dědické právo obecně v oblasti nabývání dědictví nedoznalo od rozpadu habsburské monarchie příliš velkých změn.

V této části se tedy budu věnovat spíše odchylkám od skutečností popsaných v kapitole věnované ležící pozůstalosti v českém právním řádu a výklad v této kapitole bude podán také s přihlédnutím k rakouské judikatuře.

10. 1. Právní konstrukce ležící pozůstalosti v rakouském právním řádu

Jak již bylo mnohokrát uvedeno, dle ABGB se pozůstalost po zůstaviteli nenabývá okamžikem smrti zůstavitele, nýbrž až okamžikem odevzdání dědictví. V průběhu tohoto časového úseku se pak pozůstalost označuje jako ležící (z lat. hereditas iacens).

§547 třetí věta ABGB uvádí, že *„před přijetím dědicem hledí se na pozůstalost tak, jako kdyby byla dosud v držení zemřelého.“* Z této zákonné formulace vyvstává jasně otázka, co je vlastně ležící pozůstalost. Zákonodárce si byl jasně vědom toho, že pozůstalý jako subjekt práv a povinností nemůže dále existovat, a proto zvolil právě tuto právní konstrukci, a tak podstata ležící pozůstalosti zůstává v zákonné rovině zastřena fikcí.

V předcházející části je jedna kapitola věnována konstrukcím právní podstaty ležící pozůstalosti. V českém právním řádu se představa pozůstalosti jako právnické osoby považovala za překonanou. Např. Rouček uvádí výčet důvodů, proč nelze pozůstalost za právnickou osobu považovat.[102] I tehdejší rakouská právní věda naznačuje, že konstrukce ležící pozůstalosti jako právnické osoby, která má původ již

[102] K tomu více ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 52

v římském právu, není nadále udržitelná.[103] K zastáncům této právní konstrukce naopak patřili Unger, Pfaff-Hofmann a Stubenrauch.

Proti personifikaci ležící pozůstalosti také hovoří fakt, že by pak již dědic nebyl bezprostředním právním nástupcem zůstavitele. K tomu uvádí Kralik: „Je tato námitka správná, pokud se týká do pozůstalosti náležejících práv a povinností. Do nich dědic nenastoupí tak, jak existují v okamžiku smrti zůstavitele, nýbrž jak existují v okamžiku nabytí dědictví. Také nejsou bezprostředním předmětem dědické posloupnosti, nýbrž jsou jen bezprostředně převedeny. Bezprostřední předmět pozůstalosti je ve smyslu od práv a povinností odlišný, pro účely univerzálního právního nástupnictví dle věcněprávních zásad zvláštně konstruované věci, kterou dědic sice ne časově, ale osobně a bezprostředně nezměněnou nabude od zůstavitele.“ [104]

V současné době v Rakousku převládá mínění, že ležící pozůstalost je právnickou osobou odlišnou od osoby zůstavitele i osob dědiců. Rakouský Obererster Gerichtshof (dále jen OGH) se v roce 1978 vyslovil více než jasně: *„Pozůstalost existuje jako právní subjekt od okamžiku smrti zůstavitele do nabytí vlastnictví skrze dědice.“*[105] Tomuto názoru koresponduje pak i nauka, kde je v publikacích věnovaných dědickému právu většinou uvedeno, že „dle převažujícího názoru je ležící pozůstalost považována za právnickou osobu“[106]. Podobně je také uvedeno mezi výčtem typů právnických osob: „Právnickou osobou je dle převažujícího mínění také ležící pozůstalost . Ta se skládá ze zůstavitelem zanechaného majetku a existuje jako subjekt práva od okamžiku smrti zůstavitele do nabytí majetku dědicem.“[107]

Problematika, zda je ležící pozůstalost zvláštním druhem právnické osoby či zda jde majetkový soubor postrádající dočasně subjekt, však činí v Rakousku problémy spíše v teoretické rovině. Pro praxi je určující, že dědic teprve se soudním odevzdáním nabude pozůstalostní jmění a že než se tak stane, bude dle možností zachován předešlý stav.

---

[103] KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 65

[104] KRALIK, W. Das Erbrecht, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts von Armin Ehrenzweig u. Adolf Ehrenzweig., , 4.Buch 3. vollkommen neubearb. und erw. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1983 s. 26

[105] Rozhodnutí OGH ze dne 27. července 1978, sp. zn. 3 Ob 85/78, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/

[106] WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000 s. 506

[107] KOZIOL, H., BOLLENBERGER, R. Grundniss des bürgerlichem Rechts, I. Band. 1. Teil., 12. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2002 s. 64 - 65

Na tomto místě je třeba poznamenat, že ačkoli je dnes v Rakousku ležící pozůstalost spíše považována za právnickou osobu, nikde není výslovně řešena otázka jejích orgánů. Z tohoto hlediska je zajímavý judikát OGH z roku 1962, který orgán pozůstalosti zmiňuje: *„Dokud pozůstalost není skrze soudní odevzdání s právní účinností skončena, existuje ležící pozůstalost, a tu může jeden z více přihlášených dědiců zastupovat jen, když byl ostatními dědici jako její orgán ustanoven a tím mu bylo toto zastupování poskytnuto, nebo když mu pozůstalostní soud podle §810 ABGB a §145 AußStrG správu a obstarávání pozůstalosti přenechal.“*[108] Dále však idea orgánů pozůstalosti řešena není.

Jak je již výše uvedeno, je otázka, zda je ležící pozůstalost od zůstavitele odlišná právnická osoba nebo jde o pokračování právní subjektivity zůstavitele pro praxi prakticky bez významu. Pro třetí osoby, které jsou účastníky právních vztahů, které náležejí do pozůstalosti, jsou zůstavitel a pozůstalost považovány za jednu osobu. Toto nahlížení má důsledky např. v procesním právu. Zde smrtí zůstavitele a nástupem pozůstalosti do procesu nedochází k záměně stran, maximálně se změní označení stran, kde se ke jménu zůstavitele připojí dovětek *„pozůstalost po…*“. Dokonce v případě, že bude žaloba podána po smrti zůstavitele ne na pozůstalost, nýbrž žalobce označí samotného zůstavitele jako stranu, povede to pouze k úřední nápravě v označení stran.[109] [110]

[108] Rozhodnutí OGH ze dne 22. prosince 1962, sp. zn. 5 Ob 256/62 , zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/

[109] Viz rozhodnutí OGH ze dne 29. srpna 1974, sp. zn. 7 Ob 125/74, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/ Judikát doslova uvádí: *„Nedostatek způsobilosti mrtvého být stranou je ve smyslu §6 odst.2 ZPO zhojitelné. Neúspěšný pokus o doručení, při kterém bude zjištěno, že žalovaný již zemřel, ospravedlní zahájení řízení dle §6 f ZPO“*

[110] K právní konstrukci ležící pozůstalosti v Rakousku srovnej WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000 s. 504 - 514, KRALIK, W. Das Erbrecht, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts von Armin Ehrenzweig u. Adolf Ehrenzweig., , 4.Buch 3. vollkommen neubearb. und erw. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1983 s. 26 - 29 a KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935 s. 63 – 84 a FEIL, E., Verfahren außer Steritsachen, 1. Aufl. Eisenstadt: PRIGG verlag Eisenstadt, 1979 s 199 - 210

10. 2. Právní způsobilost ležící pozůstalosti a její zastoupení v rakouském právu

„Před přijetím dědicem hledí se na pozůstalost tak, jako kdyby byla dosud v držení zemřelého.“ Tato deklarace poslední věty §547 ABGB pouze finguje totožnost právní subjektivity mezi zůstavitelem a pozůstalostí, v právně významných vlastnostech však totožnost spatřovat nelze. Proto také např. nelze hovořit o tom, že by měla ležící pozůstalost státní občanství jako její zůstavitel. Státní příslušnost zaniká totiž se smrtí osoby, na dědice nepřechází. U ležící pozůstalosti se navíc o státní příslušnosti nehovoří, v Rakousku se s ní zachází jako s právnickou osobo mající zde své sídlo.

Z výše uvedeného vyplývá, že se ani způsobilost k právním úkonům pozůstalosti neodvíjí od způsobilosti zůstavitele, nýbrž je nutné ji posuzovat samostatně. Ačkoli byl zůstavitel za svého života plně k právním úkonům způsobilý, nemůže po smrti řádně obstarávat své záležitosti a bude potřebovat zákonného zástupce. [111] K tomu je třeba mít na paměti, že dokud se neuskuteční převzetí pozůstalosti, není přihlášený dědic vlastníkem pozůstalosti. I když tedy pozůstalostní soud přenechá dědici dle §810 ABGB a §145 AußStrG obstarávání a správu pozůstalosti, stává se dědic pouze zákonným zástupcem pozůstalosti.

Ležící pozůstalost je sama způsobilá nabývat práv a povinností, je to ležící pozůstalost, kdo je v řízení procení stranou. Proti ležící pozůstalosti budou pozůstalostní věřitelé vymáhat své pohledávky a jí budou hradit své dluhy. Protože je však ležící pozůstalost, ať už je či není samostatným subjektem práva, souborem majetku, který sám o sobě není schopen projevovat vůli, potřebuje k nabytí práv a povinností, u kterých je třeba aktivní součinnosti subjektu, zákonného zástupce.

K zastoupení ležící pozůstalosti dle současné rakouské právní úpravy platí v zásadě to samé, co je uvedeno v předcházející části věnované české právní úpravě ležící pozůstalosti. I zde se připouští, aby si sám zůstavitel zvolil takového zástupce. OGH to ostatně vyjádřil takto: *„Ležící pozůstalost potřebuje pro styk vycházející z právních úkonů zástupce. Pokud osoba sama ustanovila zmocněnce právním úkonem*

[111] Proto také nemá u způsobilosti k právním úkonům pozůstalosti vliv, zda bylo zůstavitelem nemluvně či osoba plně způsobilá k právním úkonům.

učiněným inter vivos také pro dobu po její smrti (§1022 ABGB Art 8 Nr 10 EVHGB, §35 ABS 1 ZPO), zastupuje ten také pozůstalost dle pravidel, která jsou na daný úkol použitelná.“[112] Stejně, jako tomu bylo v českém právním řádu, tak i rakouský pozůstalostní soud ustanoví opatrovníka pozůstalosti, pokud zde nebude přihlášený dědic, kterému by pozůstalostní soud svěřil obstarávání a správu pozůstalosti. *„Úřad opatrovníka pozůstalosti zaniká s jeho odvoláním a nikoli hned při soudním odevzdání pozůstalosti. Opatrovník pozůstalosti je na základě svého úřadu zavázán ochraňovat zájmy pozůstalosti. Dokud není odvolán, tato povinnost trvá.“*[113]

Jakmile však přihlášený dědic dostatečně vykáže své dědické právo, má právo na to, aby mu soud přenechal obstarávání a správu pozůstalosti (§810 ABGB a §145 AußStrG). Toto právo jim nemůže být odejmuto ani zřízením posledního pořízení zůstavitele (ustavením správce pozůstalosti, vykonavatele pozůstalosti), neboť ti vycházejí též z dědického práva. Dědici plně způsobilému k právním úkonům nemůže být vnucován zákonný zástupce, a to ani při výkonu správy pozůstalosti.[114] Pouze v případě, že dědic nedisponuje plnou způsobilostí k právním úkonům, může mu zůstavitel ustanovit opatrovníka pro zanechaný majetek a tomuto opatrovníku je také svěřena správa a obstarávání pozůstalosti.

Přenechání správy a obstarávání pozůstalosti nenastává ani zde ze zákona, nýbrž se vyžaduje vydání konstitutivního aktu pozůstalostního soudu. Takto pověřený dědic má shodná práva a povinnosti, jako má opatrovník pozůstalosti (§145 odst.1 první věta AußStrG), navíc mu náleží i užívání pozůstalosti.

Existuje-li více dědiců, mohou být správou a obstaráváním pověřeni všichni, pouze někteří, popřípadě i pouze jeden dědic, pokud všichni vznesou tento požadavek, popřípadě s ním souhlasí. S ohledem na své společné dědické právo, ze kterého také pochází právo na zastupování pozůstalosti, se tyto osoby považují za jednu osobu (§550 ABGB). Pokud je správa přenechána více dědicům, mají všichni právo samostatného zastupování. Toto pravidlo bylo vyjádřeno OGH v roce 1963 takto: *„K samostatnému uplatnění nároku náležejícímu do pozůstalosti je oprávněn každý přihlášený dědic.“* [115] V podstatě opačný názor naproti tomu vyslovil OGH

[112] Rozhodnutí OGH ze dne 19. dubna 1983, sp. zn. 5 Ob 578/83, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/
[113] Rozhodnutí OGH ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 4 Ob 231/02, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/
[114] Vyjma případů uvedených v ABGB §690, §811 a §812 – viz předcházející část.
[115] Rozhodnutí OGH ze dne 25. června 1963, sp. zn. 8 Ob 168/63, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/

v roce 1970, kdy uvádí: *„K napadení smlouvy uzavřené nezpůsobilým zůstavitelem je po jeho smrti legitimována pouze pozůstalost zastoupená opatrovníkem, eventuelně při přenechání obstarávání a správy pozůstalosti dědicům dle §145 AußStrG tito, v žádném případě ale ne jeden z více dědiců bez souhlasu ostatních.“*[116] V každém případě je jasné, že pokud dojde ke kolizi zájmů, musí pozůstalostní soud ustanovit kolizního opatrovníka pozůstalosti dle obecného předpisu §271f ABGB.[117]

[116] Rozhodnutí OGH ze dne 21. ledna 1970, sp.zn. 5 Ob 315/69, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/

[117] K právní způsobilosti ležící pozůstalosti v Rakousku více WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000 s. 511 - 514, KRALIK, W. Das Erbrecht, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts von Armin Ehrenzweig u. Adolf Ehrenzweig., , 4.Buch 3. vollkommen neubearb. und erw. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1983 s. 26 – 29 a FEIL, E., Verfahren außer Steritsachen, 1. Aufl. Eisenstadt: PRIGG verlag Eisenstadt, 1979 s 199 - 210

11. Srovnání rakouské a české právní úpravy

Dosud jsem se zabývala českou a rakouskou právní úpravou víceméně odděleně, nyní se pokusím o srovnávací shrnutí obou těchto úprav. Po rozpadu habsburské monarchie se zprvu právní úprava nejen v oblasti práva dědického, nýbrž v celé oblasti občanského práva, vyvíjela podobně. To bylo dáno jednak recepcí rakouského občanského zákoníku a předpisů v oblasti práva procesního, tak i shodnou právní tradicí v obou zemích u právní teorie i praxe. Po druhé světové válce se však oba systémy rozcházejí. Zatímco v Rakousku je ponechána i nadále předcházející právní úprava, která zejména v oblasti práva dědického v dalších padesáti letech nedoznala prakticky žádných významnějších změn, v Československu je v roce 1950 vyhlášen nový občanský zákoník, neboť o.z. nevyhovoval potřebám nově budované společnosti. Tento předpis byl však již v roce 1964 nahrazen novým občanským zákoníkem, který je po mnohých novelizacích účinný na našem území dodnes. Z tohoto důvodu pojmu srovnání ve dvou rovinách:

1) srovnání institutu ležící pozůstalosti v českém a rakouském právním řádu
2) srovnání základních rozdílů mezi naší současnou právní úpravou v oblasti nabývání dědictví a rakouskou právní úpravou této oblasti (v podstatě též českou právní úpravou do roku 1951).

Ad 1) Ležící pozůstalost v českém právním řádu vycházela z rakouské právní úpravy. Předpisy v oblasti dědického práva nedoznaly žádných zásadnějších změn nejen v oblasti hmotněprávní, nýbrž ani v rovině procesní. Česká právní nauka v oblasti ležící pozůstalosti vycházela z rozhodnutí nejvyšších soudů ještě před zánikem habsburské monarchie a i po jejím rozpadu se obě právní úpravy vyvíjely stejným směrem.

Snad jediný výraznější rozdíl v institutu ležící pozůstalosti můžeme nalézt v právní konstrukci ležící pozůstalosti. Zatímco před druhou světovou válkou byla na našem území personifikace ležící pozůstalosti považována za překonanou[118] a tehdejší nauka se přikláněla k tomu, že ležící pozůstalost je zvláštním majetkovým souborem

[118] ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936. s. 52, BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M

dočasně postrádajícím subjekt[119], současná právní nauka i praxe v Rakousku se většinou přiklání k tomu, že ležící pozůstalost je zvláštním druhem právnické osoby.[120] Prakticky však jedním dechem dodávají, že právní podstata ležící pozůstalosti činí obtíže spíše v teoretické rovině, ale v praxi nehraje roli pro nakládání s pozůstalostí před jejím odevzdáním dědicům. Zajímavá je jistě otázka, jakým směrem by se na našem území vyvíjelo nazírání na právní podstatu ležící pozůstalosti, kdyby byl o.z. dosud bez přerušení kontinuity účinný, popřípadě zda by vůbec v této oblasti právní úprava seznala výraznějších změn.

Ad 2) Podrobnější srovnání současné české právní úpravy dědického práva s úpravou rakouskou by jistě vydalo na více než jednu samostatnou práci. Zde také proto uvedu pouze aspekt, který se mi jeví jako rozdíl nejpodstatnější. Zatímco v rakouském právu, stejně jako tomu bylo v našem právním řádu před rokem 1951, se dědictví nabývá až s jeho soudním odevzdáním dědici, dle současné české (a s největší pravděpodobností i budoucí) právní úpravy dědicové nabudou dědictví již okamžikem smrti zůstavitele a na konci soudního řízení o dědictví jim bude dědictví pouze úředně potvrzeno. V rakouském právu doposud pak platí zásada, že kdo se chce stát dědicem, musí podat dědickou přihlášku. Nabytí dědictví je tak s pojeno s aktivitou dědice. Kdo se nakonec stane dědicem určí až soud s odevzdáním dědictví na konci dědického řízení. Naproti tomu česká právní úprava spojuje nabytí dědictví s pasivitou dědice a aktivní přístup dědice je vyžadován pouze v případě, že hodlá dědictví odmítnout. Na konci řízení o dědictví je dědici jeho postavení pouze se zpětnou účinností k okamžiku smrti zůstavitele deklarováno.

V souvislosti s nabytím dědictví okamžikem smrti zůstavitele tak českém právním řádu již není institut ležící pozůstalosti. Nejsou ani upravena podrobnější pravidla pro správu a zastupování dědictví po dobu řízení o dědictví. S účinností zákona č.554/2004 Sb. může zůstavitel ve formě notářského zápisu ustanovit správce dědictví, který jej bude po dobu řízení spravovat, popřípadě jej může povolat i soud, vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků řízení. Ten však nemá postavení

[119] I v Rakousku ve třicátých letech dvacátého století převládal tento názor.
[120] WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000 s. 506 či Rozhodnutí OGH ze dne 27. července 1978, sp.zn. 3 Ob 85/78, zdroj: http://www.ris.bka.gv.at/

zákonného zástupce pozůstalosti, jaké má dle rakouské úpravy opatrovník pozůstalosti či dědic, kterému soud svěří správu a obstarávání pozůstalosti. Pokud dle současné české úpravy není ustanoven správce dědictví, pak s majetkem náležejícím do dědictví v průběhu řízení nakládají dědicové, kteří potřebují souhlas soudu pouze k úkonům, které přesahují rámec obvyklého hospodaření.[121]

Jistá neurčitost o osobě dědice až do skončení řízení o dědictví existuje v obou právních řádech. Proto se mi zdá také nanejvýš praktické, když si pozůstalost ponechává po tuto dobu samostatné postavení. Třetí osoby tak nemusejí spekulovat o tom, jak se vyvine případný spor o to, zda je daná osoba dědicem či nikoli. Pokud zde bude ležící pozůstalost, pak je jasné, že práva a povinnosti z právních vztahů mezi zůstavitelem a touto třetí osobou je třeba činit do konce řízení o dědictví právě proti pozůstalosti, která je zastoupená svým zákonným zástupcem. Institut ležící pozůstalosti tak dle mého názoru chrání práva třetích osob, jejich čas i úsilí. Připravovaný návrh nového občanského zákoníku s obnovením institutu ležící pozůstalosti jako takové nepočítá, uvádí však, že před potvrzením dědictví se budou věřitelé zůstavitele se svými nároky moci obrátit pouze vůči osobě, která spravuje pozůstalost a domáhat se jejich uspokojení pouze z majetku pozůstalosti.[122] Jistý náznak principů ležící pozůstalosti se tedy snad přeci do našeho právního řádu navrátí.

Oproti rakouské právní úpravě dědického práva je naše současná úprava značně lakonická postrádající výkladová ustanovení. Navíc v české právní úpravě nejsou nyní zahrnuty ani instituty dědického práva, jakými jsou odkaz, svěřenské náhradnictví či dědická smlouva, které měly na našem území téměř sto padesát let dlouhou tradici. Návrat těchto tradičních institutů má navrátit dlouho očekávaný nový občanský zákoník, který je dle mého názoru minimálně v oblasti dědického práva poměrně zdařilý.

[121] Srovnej §175r zákona OSŘ
[122] Zdroj informace: http://obcanskyzakonik.justice.cz, v paragrafovaném návrhu §1502

Závěr

Sepětí české a rakouské právní úpravy mělo dlouhou tradici, navzdory tomu však v důsledku politických změn na našem území během druhé poloviny 20. století došlo k podstatnému odklonu českého občanského práva od rakouského. V této práci jsem se věnovala právní úpravě, která byla ukázkovým příkladem tohoto sepětí. Ačkoli rozpadem habsburské monarchie došlo k vzniku dvou samostatných republik, jejich právní úprava v oblasti dědického práva zůstala prakticky beze změn. Zajímavé je, že až na teoretické nahlížení na právní podstatu ležící pozůstalosti (které však není vyjádřeno v normativní rovině nýbrž pouze v rovině teoretické) je současná rakouská právní úprava této oblasti prakticky totožná s právní úpravou, která byla na našem území účinná do konce roku 1950. I to svědčí o její kvalitě.

V této práci jsem se snažila přiblížit institut ležící pozůstalosti, vymezit toliko jeho hlavní rysy a vytyčit základní problémy, se kterými se lze v této oblasti v českém i v rakouském právním řádu setkat, popř. také naznačit shodné i odlišné názory v právní teorii nebo soudní praxi, aby si čtenář mohl učinit obraz o tomto právním institutu, který je dnes již českému právnímu řádu cizí. Zásada, že se dědictví nenabývá okamžikem smrti zůstavitele, nýbrž až soudním odevzdání pozůstalosti a s tím neodmyslitelně související institut ležící pozůstalosti, zůstává dnes zachován pouze v právu rakouském.

Tato práce mi umožnila nahlédnout k úpravě dědického práva možná z trochu netradičního pohledu. Předmětem mého soustředění se stala právní úprava, která ačkoli byla na našem území osvědčená a plně fungující, byl její další vývoj násilně ukončen. Nadále přetrvává pouze v Rakousku, a to prakticky v nezměněné podobě, v jaké byla účinná i u nás. Zároveň jsem se při studiu rakouských materiálů přesvědčila, že ani dnes není považována za úpravu historicky překonanou, a že institut ležící pozůstalosti je dnes stále životaschopný a nanejvýš praktický.

Závěrem bych ráda dodala, že připravovaný návrh občanského zákoníku sice nepočítá s návratem ležící pozůstalosti do českého právního řádu, i tak má ale do dědického práva navrátit řadu tradičních institutů dědického práva, které současná právní úprava postrádá.

Seznam zkratek:

1. o.z. – zákon č. 946/1811 Soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
2. OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
3. ABGB - Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, JGS 1811/946 idF
4. AußStrG – Außerstreitgesetz, RGBl 1854/208
5. NS – Nejvyšší soud československé republiky
6. OGH – der Oberste Gerichtshof
7. BGB – Bürgerliches Gesetzbuch,

Seznam použité literatury:

Knihy:

1. KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. Římské právo. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995
2. MALÝ, K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2003
3. VANĚČEK, V. Dějiny státu a práva v Československu, 1. vyd. Praha: Orbis, 1964
4. SCHELLEOVÁ, I. a kol. Dědictví a dědické právo. 1.vyd. Brno : Computer Press, a.s. 2007
5. BÍLEK, P.; ŠEŠINA, M. Dědické právo v přepisech. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001
6. KRČMÁŘ, J. Právo občanské. V. Právo dědické. 3. vyd. Praha : VŠEHRD, 1937
7. ROUČEK, F.; SEDLÁČEK, J. a kol. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl Třetí. 1.vyd. Praha: Linhart, 1936
8. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 3., 4. vyd. Praha: ASPI 2007
9. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 1., 4. vyd. Praha: ASPI 2005,
10. RANDA, A., Erwerb der Erbschaft, 1. Aufl. Wien: Verlag der J. G. Manzsche Buchhandlung, 1867
11. EHRENZWEIG, A. System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Bd. Zweite Hälfte, Familien- und Erbrecht. 5. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1917
12. KLANG, H. und Koll. Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Zweiter Band. Erster Halbband. 1. Aufl. Wien: Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1935

13. WELSER, R., JUD, B., RABL, Ch.. Grundniss des bürgerlichem Rechts, II. Band. 3. Teil., 11. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2000
14. KRALIK, W. Das Erbrecht, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts von Armin Ehrenzweig u. Adolf Ehrenzweig., , 4.Buch 3. vollkommen neubearb. und erw. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 1983
15. KOZIOL, H., BOLLENBERGER, R. Grundniss des bürgerlichem Rechts, I. Band. 1. Teil., 12. Aufl. Wien: Manzche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2002
16. FEIL, E., Verfahren außer Steritsachen, 1. Aufl. Eisenstadt: PRIGG verlag Eisenstadt, 1979
17. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník druhý (od čísla 354 do 837), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1922¨
18. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník čtvrtý (od čísla 1393 - 2135), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1924
19. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2136 do 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze 1925
20. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2750 - 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1925
21. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník osmý (od čísla 5609 do čísla 6656), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze, 1927
22. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník čtrnáctý (od čísla 11781), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze 1933

23. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník patnáctý (od čísla 11781), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1932
24. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník patnáctý (od čísla 12253 do 13166), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1933
25. VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník šestnáctý (od čísla 13716), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze. 1935

Judikáty:

1. Rozsudek NS ČSR ze dne 23. března 1920, sp. zn. Rv I 109/20
2. Rozsudek NS ČSR ze dne 13. prosince 1934, sp. zn. R I 1338/34
3. Rozsudek NS ČSR ze dne 7. října 1932, sp. zn. R II 371/32
4. Rozsudek NS ČSR ze dne 14. února 1922, sp. zn. R I 179/22
5. Rozsudek NS ČSR ze dne 20. prosince 1923, sp. zn. Rv I 1310/23
6. Rozsudek NS ČSR ze dne 13. prosince 1923, sp. zn. Rv I 1215/23
7. Rozsudek NS ČSR ze dne 9. září 1932, sp. zn. R I 536/32
8. Rozsudek OGH ze dne 27. července 1978, sp. zn. 3 Ob 85/78
9. Rozsudek OGH ze dne 22. prosince 1962, sp. zn. 5 Ob 256/62
10. Rozsudek OGH ze dne 29. srpna 1974, sp. zn. 7 Ob 125/74
11. Rozsudek OGH ze dne 19. dubna 1983, sp. zn. 5 Ob 578/83
12. Rozsudek OGH ze dne 5. listopadu 2002, sp. zn. 4 Ob 231/02
13. Rozsudek OGH ze dne 25. června 1963, sp. zn. 8 Ob 168/63
14. Rozsudek OGH ze dne 21. ledna 1970, sp.zn. 5 Ob 315/69
15. Judikát uveřejněný pod číslem 6112 ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník osmý (od čísla 5609 do čísla 6656), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze 1927
16. Judikát uveřejněný pod číslem 2164 ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník pátý (od čísla 2136 do 3354), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze 1925

17. Judikát uveřejněný pod číslem 11463 ve sbírce VÁŽNÝ, F. Rozhodnutí Nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských, Ročník patnáctý (od čísla 12253 do 13166), 1.vyd. Praha: Právnické vydavatelství v Praze 1933

Právní předpisy:

1. zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
3. zákon č. 946/1811 Soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
4. císařský patent z 9. srpna 1854 č. 208 ř.z, ve znění pozdějších předpisů.
5. zákon č. 100/1931 Sb., zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného, ve znění pozdějších předpisů
6. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, JGS 1811/946 idF, ve znění pozdějších předpisů
7. Außerstreitgesetz, RGBl 1854/208, ve znění pozdějších předpisů
8. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Internetové stránky:

Server nového občanského zákoníku: http://obcanskyzakonik.justice.cz
Systém právních informací v Rakousku: www.ris.bka.gv.at

Odborné jazykové slovníky:

1. ALEŠ, M., Německo – český právnický slovník, 2. vyd., Praha: Linde Praha a.s. 2003
2. ZLÁMAL, J., Odborný slovník německo – český z oblasti ekonomické, finanční a právní, 5. vyd. Praha: Linde Praha a.s. 2003

Hereditas iacens in the Czech legal order – comparison with Austrian legal regulation

Resumé:

In dieser Arbeit befasse ich mich mit dem Bereich des Erbrechtes. Der Zusammenhang der österreichischen und tschechischen rechtlichen Regelung im Gebiet des büregerlichen Rechtes hat eine lange Tradition. So auch Erbrecht, das huetzutage im Österreich wirksam ist, galt praktisch in der selben Form auf unserem Staatsgebiet bis Ende des Jahres 1950.

In diesem Werk konzentriere ich mich vor allem an das Institut des ruhenden Nachlasses mit Hinblick auf damalige tschechische Rechtsregelung. Dieses Institut kommt heute nicht in der tschechischen Rechtsordnung vor aber in Österreich ist es ein gültiges Rechtsinstitut und es wird immer noch angewendet.

Im ersten Teil beschäftigte ich mich mit dem kurzen Exkurs über die Geschichte des Erbrechtes auf unserem Staatsgebiet. Im zweiten Teil versuchte ich das Institut des ruhenden Nachlasses näher zu bringen in der Form, in der es in unserer Republik geordnet war. Dritten Teil meiner Arbrbeit bafasst sich mit der gegenwärtigen österreichischen Rechtsregelung des Erbrechtes und weiter mit dem ruhenden Nachlass mit Rücksicht auf mögliche Abweichngen, die in seiner Auffassung sich in der zweiten Hälfte des zwanzigsten Jahrhunderts ereigneten.

Als ich schon früher gesagt habe, in der tschechischen Rechtsordnung ist das Rechtsinstitut des ruhenden Nachlasses zum gegenwärtigen Zeitpunkt nicht vorhanden. Der tschechische Gesetzgeber arbeitet seit acht Jahren an der Rekodifikation des bürgerlichen Gesetzbuches. Im Bereich des Erbrechtes ist dieser Gesetzvorschlag mit dem ABGB stark inspiriert aber trotzdem rechnet er mit der Rückehr des ruhenden Nachlasses in die tschechische Rechtsordnung nicht. Dieser Vorschlag stellt aber sonst andere traditeonelle Erbrechtsinstitute wie Vermächtnis, Erbvertrag oder wechselseitiges Testament der Ehegatten in die tschechische Rechtsregelung zurück.

Klíčová slova:

Dědické právo / law of succession

Ležící pozůstalost / hereditas iacens